

”Du er ikke norsk, det kan du ikke være”

*En samfunnspsykologisk analyse av den transnasjonale
identiteten: et jeg mellom identiteter*

Runar J. S. Glørud

Ingvild Mørk Kleppestø

Masteroppgave ved Psykologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2015

© Runar J. S. Glørud & Ingvild Mørk Kleppesø

2015

”Du er ikke norsk, det kan du ikke være”

– En samfunnspsykologisk analyse av den transnasjonale identiteten: et jeg mellom identiteter

Runar J. S. Glørud & Ingvild Mørk Kleppesø

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tema for denne studien rammes inn i forskningsspørsmålet: Hva kan innvandreres fortellinger lære oss om diskurser for nasjonal identitet, og hvordan konstruerer innvandrere sin identitet i møte med disse? Intervjuer med flyktninger fra Bosnia, innvandrere fra Pakistan og norskfødte med pakistanske foreldre utgjør det empiriske grunnlaget for studien. Det er Norsk Folkemuseum som har gjennomført intervjuene, med den hensikt å dokumentere og bevare innvandreres historier som del av den norske kulturen. Vår studie er utviklet som et bidrag til dette formålet. Videre plasserer vi innvandreres identitetskonstruksjon som et viktig psykologisk aspekt ved transnasjonalisme. Som forskningsfelt har transnasjonalisme så langt vært avgrenset til å fokusere på aktiviteter på tvers av landegrenser. Denne studien tar til orde for at transnasjonalisme også handler om hvordan innvandrere konstruerer sin nasjonale identitet i et transnasjonalt felt. Med en kvalitativ tilnærming tar vi utgangspunkt i innvandreres egne beretninger for å utforske studiens tema. Et samfunnspsykologisk perspektiv og diskursiv-psykologisk teori danner det teoretiske rammeverket for studien. Vi utforsker hvordan essensialistiske forestillinger synes å prege den rådende diskursen for nasjonal identitet. Disse forestillingene innebærer at en nasjonal identitet utelukker andre nasjonale identiteter. Informantene opplever i sitt møte med rådende essensialistiske diskurser følgelig å måtte velge enten norsk eller ikke-norsk identitet. Samtidig opplever innvandrerne at de ikke passer inn i disse dikotome kategoriene. I vår analyse kommer det frem hvordan de derfor posisjonerer seg mellom dem. Denne posisjoneringen har vi kalt den transnasjonale identiteten. Den rådende diskursen synes imidlertid ikke å ha rom for en slik posisjonering. Innvandrernes beretninger bærer derfor preg av at de ser seg nødt til å ta utgangspunkt i kategorier de ikke passer inn i for å konstruere en nasjonal identitet som harmonerer med deres transnasjonale virkelighet. En diskurs som passer deres sammensatte nasjonalidentitet synes å mangle. Dette reiser problemstillinger knyttet til hvordan nasjonal identitet bør forstås. Vi belyser med denne studien hvordan dikotomiet i de rådende diskursene kan innebære fragmenterte identitetsoppevelser og utenforskap. En sosialkonstruksjonistisk forståelse kan på sin side åpne for transnasjonale identitetsalternativer som bedre stemmer overens med hvordan mange mennesker i Norge opplever sin nasjonale identitet.

nøkkelord: nasjonal identitet, diskurs, transnasjonalisme, innvandring

Forord

Vi vil rette takk til Thomas Walle ved Norsk Folkemuseum som har sett verdien av vår studie og derfor stilt intervjuene vi har analysert til vår rådighet. I vår bearbeiding av dette datamaterialet har vi opplevd å komme tett på erfaringene til mennesker som har utvidet vår forståelse av viktige samfunnspsykologiske aspekter ved innvandring og innvandreres opplevelser.

Vår hovedveileder, Inger Skjelsbæk, fortjener også en stor takk. Hennes vennlige, kritiske og konstruktive medvirkning har vært av avgjørende betydning i vårt arbeid.

Vi vil også få lov til å takke hverandre. I alle faser av samarbeidet om denne masteroppgaven har det faktum at vi er to medført fruktbare diskusjoner, god struktur og ikke minst motivasjon. Vi vil dessuten mene at vi har fått dypere innsikt i studiens tema enn hva tilfellet ville være om vi hadde jobbet hver for oss.

Kristian Slagsvold, Jørgen Ruud og Magne Mørk Kleppestø vil vi takke for deres konstruktive innspill og korrekturlesning.

Til slutt vil vi rette en stor takk til Nicolai Cheng Seifert og Eirik Ruud, for uvurderlig hjelp og støtte i det intense og krevende året arbeidet med denne masteroppgaven har pågått.

Oslo, mai 2015

Runar J. S. Glørud og Ingvild Mørk Kleppestø

Innholdsfortegnelse

Innledning	9
Innvandrerne i vår studie	10
Språkbruk i innvandringsforskning	12
Forskningsspørsmål	13
Oppgavens oppbygning	13
Tidligere forskning	13
Studier om nasjonal identitet blant innvandrere i Norge	14
Mangler i forskningsfeltet og vårt bidrag	16
Teoretisk rammeverk	17
Et samfunnspsykologisk perspektiv	17
Nasjonal identitet og diskurs	18
Diskursiv tilnærming til konstruksjonen av nasjonal identitet	20
Metode	21
Epistemologi	21
Refleksivitet	22
Valg av metodologi	23
Datamaterialet	23
Utvalg av informanter	23
Om informantene	24
Heterogent utvalg	24
Analyseprosessen	25
Innholdsanalyse	25
Etiske hensyn	27
Studiens styrker og begrensninger	28
Representativitet og generalisering	29
Validitet	29
Reliabilitet	29

Analyse	29
Fortellinger om nasjonal identitet	30
Kulturelle praksiser	30
Oppvekst	33
Etnisitet	34
Omverdenens identitetstilskrivninger	35
Fortellinger om den transnasjonale identiteten: et jeg mellom identiteter	37
Fanget mellom identiteter	39
Den shoppende identiteten	41
Kontekstavhengig identitet	42
Hjem på tvers av grenser	43
Livsfaser	45
Avsluttende perspektiver	48
Hovedfunn i analysen	48
En norsk og transnasjonal kontekst	49
Rådende og manglende diskurser	50
Praktiske implikasjoner	51
Teoretiske implikasjoner og fremtidig forskning	53
Konklusjon	53
Litteratur	55
Vedlegg	63
Vedlegg 1: Intervjuguide bosniske flyktninger	63
Vedlegg 2: Intervjuguide pakistanske innvandrere og deres etterkommere	74
Vedlegg 3: Invitasjonsbrev: Norsk i går, i dag, i morgen?	77
Vedlegg 4: Samtykkeerklæring	78
Vedlegg 5: Invitasjonsbrev: Transnasjonal migrasjon og dens konsekvenser	79
Vedlegg 6: Avtale om bruk av klausulert materiale: I.M. Kleppestø	81
Vedlegg 7: Erklæring om taushetsplikt: I.M. Kleppestø	83
Vedlegg 8: Avtale om bruk av klausulert materiale: R.J.S. Glørud	84
Vedlegg 9: Erklæring om taushetsplikt: R.J.S. Glørud	86

“Her i Norge blir jeg kalt pakkis. Men i Pakistan, der sier de jeg er norsk. Og egentlig så vet jeg ikke hva jeg er. Er jeg norsk eller er jeg pakistaner?”

Sitatet ovenfor er hentet fra 18 år gamle Hassan, som ble intervjuet i Brennpunkt-dokumentaren Frivillig Tvang (Rolfsen, 2014). I programmet møter vi fire unge norskpakistanere som snakker om kultur, forventninger og nasjonal identitet. Programmet var blant NRKs mest sette dokumentarer i 2014, og skapte mye debatt. Det å være norsk i dag innebærer for mange at de forholder seg til to land, to kulturer og to språk. Samtidig opplever mange, som sitatet fra Hassan illustrerer, at de må velge mellom gjensidig utelukkende nasjonale identiteter.

Disse opplevelsene reiser spørsmålet; hvorfor erfarer mange i Norge å måtte velge mellom nasjonale identiteter, samtidig som de opplever at deres nasjonalidentitet bærer preg av å være sammensatt? Noe av forklaringen kan være å finne i forholdet mellom to vesensforskjellige forståelser av nasjonal identitet: Den ene forståelsen er essensialistisk i det nasjonal identitet ses som noe man *har* på et essensielt nivå. Den andre er sosialkonstruksjonistisk ved at nasjonal identitet anses som *konstruert* i samspill mellom individet og dets omgivelser.

I Norge råder en essensialistisk forestilling om identitet, og spesielt gjelder dette nasjonal identitet (Brubaker & Cooper, 2000; Eriksen, 2013; Wodak, de Cilla, Reisigl, & Liebhart, 2009). Den essensialistiske forestillingen innebærer at én nasjonal identitet nødvendigvis utelukker andre nasjonale identiteter. Dette medfører at du enten kan være norsk eller ikke-norsk, men du kan ikke være begge deler. I Norge har denne forestillingen sin juridiske gjenpart i at loven ikke tillater doble statsborgerskap, noe det er åpent for i blant annet Sverige, Danmark og Frankrike. Samtidig vedlikeholder personer med innvandrerbakgrunn i Norge i ulik grad relasjoner til familie, venner og steder i opprinnelseslandet (Statistisk sentralbyrå [SSB], 2008). En levekårsundersøkelse blant innvandrere i Norge fant at 57 prosent oppgir å sende økonomisk bistand til familiemedlemmer i opprinnelseslandet, mens to av tre har besøkt opprinnelseslandet i løpet av de siste fem årene (SSB, 2008). Slik type kontakt, gjennom blant annet besøk, økonomisk bistand og telefonsamtaler, omtales gjerne som transnasjonalisme (Erdal & Oeppen, 2013). Kan disse transnasjonale aktivitetene, i kombinasjon med opplevelser som Hassans, tegne konturene av hvordan innvandrere posisjonerer sin nasjonale identitet i en transnasjonal kontekst? Kan det være at innvandrere med utgangspunkt i tilgjengelige diskurser eller forståelsesformer konstruerer en nasjonal identitet med preg av å være både norske og ikke-norske, fremfor enten

eller? Vi vil i vår studie utforske hvorvidt transnasjonalisme, utover å handle om aktiviteter på tvers av landegrensar, kan sies å komme til uttrykk i menneskers subjektive opplevelse av en nasjonal identitet som er satt sammen av både norske og ikke-norske komponenter.

Det empiriske grunnlaget for studien er intervjuer samlet inn av Norsk Folkemuseum. Informantene i intervjuene er pakistanske innvandrere, norskfødte med pakistanske foreldre, og bosniske flyktninger. Studien som presenteres her er utviklet med utgangspunkt i interesse for innvandreres spesielle identitetserfaringer og deres perspektiver på nasjonal identitet og tilhørighet. Vi søker å utforske hvilke alternativer for nasjonal identitet innvandrere i Norge opplever, og hvordan de posisjonerer seg i møte med disse.

Forskning på innvandrere i Norge er ofte problemorientert, og diskuterer gjerne utfordringer knyttet til integrering (Andersson, 2007; Integrerings- og mangfoldsdirektoratet [IMDi], 2009; Valenta & Bunar, 2010). Utover dette har det vært mye interesse for folkehelse blant innvandrere (e.g., Abebe, 2010; Gele & Mbalilaki, 2013; Goth, 2014), og særlig stort fokus har det vært rettet mot mental helse (e.g., Abebe, Lien, & Hjelde, 2014; Lien, Thapa, Rove, Kumar, & Hauff, 2010). Den norske forskningen som omhandler innvandrernes nasjonale identitet, ser også dette ofte i sammenheng med integrering eller mental helse (e.g., Oppedal, Røysamb, & Heyerdahl, 2005; Virta, Sam, & Westin, 2004). Videre ser man gjerne på ulike innvandrergupper hver for seg eller analyserer dem opp mot hverandre (e.g., SSB, 2007; SSB, 2008). Ved politiske føringer og styrt finansiering har norske myndigheter stått sentralt i å drive frem forskningen på innvandringsfeltet. Fordelen med dette har vært at kunnskapen som har blitt produsert har vært samfunnsrelevant, mens ulempen er at policydrevet forskning risikerer å ha et for snevert fokus (Brekke, Aarset, Lidén, & Andenæs, 2010). Vår innfallsvinkel skiller seg fra den mer politisk orienterte forskningen blant annet ved at vi løfter frem og tar utgangspunkt i innvandrernes egne perspektiv og opplevelser. Videre analyserer vi deres erfaringer på tvers av innvandrergupper.

Innvandrerne i vår studie

Ved inngangen til 2015 var det omlag 805 000 registrerte innvandrere i Norge, som enten har innvandret selv (669 000) eller som er født i Norge med to innvandrerforeldre (136 000). Til sammen utgjør disse gruppene 15,6 prosent av Norges befolkning (SSB, 2015). I Norge bor det personer med bakgrunn fra 221 forskjellige land og selvstyrte regioner, hvor majoriteten er fra Europa og Asia (SSB, 2013).

Vår studie er basert på intervjuer med bosniske flyktninger og pakistanske innvandrere og deres etterkommere. Materialet vi har anvendt ble samlet inn av Norsk Folkemuseum som del av deres dokumentasjonsprosjekt i samarbeid med Internasjonalt Museum og Kultursenter, kalt ”Norsk i går, i dag, i morgen?”. Vi inngikk våren 2014 et forskningssamarbeid med Norsk Folkemuseum, og fikk dermed tilgang til datamaterialet. Norsk Folkemuseum og Internasjonalt Museum og Kultursenter, tok i 2002 initiativ til prosjektet som var et treårig prosjekt med mål om å dokumentere og samle innvandrernes historier. Dokumentasjonsprosjektet har fungert som paraplyprosjekt for flere delprosjekter. Resultatet av delprosjektene er et omfattende materiale som ble gjort tilgjengelig for forskning og formidling ved Norsk Folkemuseum i løpet av 2007. Et av de viktigste delprosjektene var livsløpsintervjuer med innvandrere i Norge. Som del av dette ble det utført livsløpsintervjuer og tematiske intervjuer med flyktninger fra Bosnia. Det er et utvalg av disse intervjuene vi har analysert i vår studie. Fokuset i intervjuene var barndom i et annet land, erfaringer fra møtet med Norge, og hvordan de forholder seg til nasjonalitet, språk, oppdragelse, religion og familie som flerkulturell i Norge (se vedlegg 1). Et hovedmål var å rette søkelyset mot enkeltindividet, og løfte frem flyktningenes egne historier og perspektiver.

Det anslås at nesten 40 prosent av den bosniske befolkningen bor utenfor Bosnia-Herzegovina (Valenta & Strabac, 2013). Hovedsaklig er dette et resultat av den brutale krigen som tvang mer enn en million bosniere til å forlate landet. Til Norge kom de fleste bosniske flyktningene mellom 1992 og 1995, og mange kom som familier (SSB, 2007). I 2006 ble det anslått at ca. 12700 flyktninger fra Bosnia-Herzegovina var bosatt i Norge, i tillegg til 2100 norsk-bosniere født i Norge (SSB, 2007). I Norge anses bosniere som godt integrert, ved at de deltar i høyere utdanning på lik linje med befolkningen for øvrig, og har høy sysselsetting og lønn sett i forhold til andre innvandrergupper (SSB, 2007).

For å kunne belyse temaene for vår forskning med et bredere sammensatt datagrunnlag, valgte vi høsten 2014 å supplere intervjuene med bosniske flyktninger med et annet materiale. Prosjektet “Transnasjonal migrasjon og dens konsekvenser i Pakistan og Norge” var et toårig dokumentasjonsprosjekt utført i samarbeid mellom Norsk Folkemuseum i Norge og Lok Virsa i Pakistan. Lok Virsa er det nasjonale folkemuseet i Pakistan. Formålet med prosjektet var å dokumentere de historiske og samtidige konsekvensene av pakistansk migrasjon til Norge, og den vedvarende kontakten mellom de to landene. Feltarbeid og intervjuer har blitt utført i begge land. I vårt prosjekt anvender vi et utvalg av intervjuene med pakistanske arbeidsinnvandrere og deres

norskfødte etterkommere. Intervjuene ble utført i Norge i 2008 av tre forskere tilknyttet Lok Virsa og fem forskere tilknyttet Norsk Folkemuseum. Intervjuene var semistrukturerte (se vedlegg 2), og ble utført av forskningsgrupper på to til tre sammensatt av representanter fra begge museer. Fokuset i intervjuene var transnasjonale aktiviteter, familierelasjoner, ekteskap, kjønnsroller, forholdet til, og tanker om henholdsvis Pakistan og Norge, og refleksjoner om identitet og tilhørighet.

Pakistanerne var blant de første ikke-vestlige innvandrere som kom til Norge. De første pakistanerne kom til landet i 1967, men innvandringen fra Pakistan skjøt fart først på starten av 1970-tallet. De første som migrerte fra Pakistan kom som arbeidsinnvandrere, i søken etter arbeid og et bedre liv. Siden har de fleste kommet gjennom familieinnvandring. Ved inngangen til 2006 bestod innvandrerbefolkningen fra Pakistan av om lag 27700 personer (SSB, 2007). SSBs rapport om pakistanere i Norge konkluderer med at de er dårlig integrert sett i lys av deres lange botid. Dette begrunnes med relativt lavt utdanningsnivå og sysselsetting sammenlignet med andre innvandrergrupper. Det blir samtidig notert at arbeidsinnvandrernes etterkommere tar utdanning og sysselsetter seg på lik linje med befolkningen for øvrig (SSB, 2007).

Språkbruk i innvandringsforskning

Innvandringsforskning betegnes gjerne som et språklig minefelt (Kavli & Nadim, 2009). Det er vanskelig å finne begreper som ikke er avskrevet som ekskluderende. Blakar (2006) hevder at språket og språkbrukeren er strukturerende overfor fenomenene som vi snakker om. Navnet, eller den språklige etiketten man anvender, kan i stor grad påvirke vår oppfatning av den som etiketten er knyttet til (Blakar, 2006). For eksempel kan det virke ekskluderende å kalle en norskfødt med pakistanske foreldre for pakistaner, hvis han eller hun opplever seg selv som norsk. Benevnelser og begreper bør derfor tas alvorlig, og som forskere bør man være svært varsomme med hvilken virkning ulike benevnelser kan ha. De kan bli heftende ved dem som omtales eller beskrives, og kan på den måten bidra til å forsterke stigma eller skape et fremmedgjørende skille mellom de som omtaler og omtales. En avklaring av noen av begrepene og betegnelsene vi benytter, og en kort kommentar om hvorfor, er derfor på sin plass.

Vi har ikke lyktes med å finne en mer dekkende betegnelse for informantene i denne studien enn "innvandrere". Denne begrepsbruken innebærer svakheter. Den mest påfallende begrensningen er at flere av informantene er født i Norge og dermed ikke nødvendigvis kan beskrives som innvandrere. Samtidig mener vi at det er et interessant poeng at de likevel gjerne

inkluderes i den kategorien, både i media og av statlige institusjoner som SSB (IMDi, 2009; SSB, 2008). Vi vil derfor i denne studien betegne alle informantene som innvandrere, både innvandrere som selv har migrert, norskfødte med innvandrerforeldre og flyktninger. I de tilfeller hvor det er hensiktsmessig og nødvendig vil vi i tråd med SSBs begrepsapparat (SSB, 2013) skille mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Årsaken til at vi har valgt å bruke ”innvandrere” som samlebetegnelse er først og fremst språklig fundert av hensyn til leservennligheten. Samtidig understreker denne samlebetegnelsen det disse informantene har til felles, nemlig at de forholder seg til flere nasjonaliteter i sin identitetskonstruksjon.

Forskningsspørsmål

Det overordnede forskningsspørsmålet for denne studien er: Hva kan innvandreres fortellinger lære oss om diskurser for nasjonal identitet, og hvordan konstruerer innvandrere sin nasjonale identitet i møte med disse?

Oppgavens oppbygning

I neste kapittel presenterer vi forskning vi har vurdert som et egnet empirisk utgangspunkt for å belyse dette spørsmålet. Deretter redegjør vi for det samfunnspsykologiske perspektivet som utgjør det teoretiske rammeverket for vår studie. Dette følges av et kapittel om metode, der vi redegjør for metodiske valg og gjennomføringen av analysen. I kapittelet om resultater og diskusjon presenteres og diskuteres resultatene fra dataanalysen. Til slutt følger utvalgte avsluttende perspektiver, hvor hovedlinjer i resultatene drøftes i lys av samfunnspsykologisk teori, og hvor mulige praktiske og teoretiske implikasjoner av studien blir vurdert.

Tidligere forskning

Mens overvekten av studier på migrasjon og immigrasjon både nasjonalt og internasjonalt har basert seg på kvantitativ metode (e.g., Chen, Benet, & Martínez, & Bond, 2008; Oppedal et al., 2005; SSB, 2007, 2008; Van Zomeren, Postmes, & Spears, 2008), representerer studiene vi har fokusert på i det følgende en økende tendens til å anvende kvalitative tilnærminger. I denne presentasjonen av tidligere forskning har vi valgt å konsentrere oss om kvalitativ forskning fordi den bedre belyser spørsmål knyttet til individers erfaringer, og de meninger mennesker tillegger dimensjonene i sine liv og sosiale verdener (Fossey, Harvey, McDermott, & Davidson, 2002). Mange innvandrere oppgir at de ikke kjenner seg igjen i fremstillinger av innvandrere i media og forskning (IMDi, 2009). Kvalitative tilnærminger er derfor viktige fordi de gir innblikk i og tar utgangspunkt i deltakernes egne forståelser og erfaringer. Videre kan det å ta utgangspunkt i

innvandreres egne opplevelser knyttet til eksempelvis integrering, gi et bedre grunnlag for å utforme tiltak som fremmer god integrering (Erdal & Oeppen, 2013).

I samfunnspsykologisk forskningstradisjon er det et grunnleggende premiss at mennesket ikke kan forstås uavhengig fra sin kontekst (Nafstad & Blakar, 2013). Det vi er interesserte i er hvordan innvandrere opplever og forteller om sin nasjonale identitet i en norsk og for dem transnasjonal kontekst. En gjennomgang av den norske forskningen på innvandring og flukt fra 1990-2009, etterlyser mer forskning som tar utgangspunkt i nettopp det transnasjonale (Brekke et al., 2010). De få studiene som plasserer migrasjon og immigrasjon i et transnasjonalt perspektiv fokuserer på transnasjonale aktiviteter fremfor identitet (e.g., Erdal & Oeppen, 2013). Vi anså det derfor som hensiktsmessig å fokusere på kvalitativ forskning gjort på nasjonal identitet i Norge. At konteksten individer befinner seg i er av betydning for opplevelser av nasjonal identitet gjenspeiles i de studiene som har tatt for seg nasjonal identitet blant innvandrere internasjonalt. De fremhever alle forhold som er spesifikke for den nasjonale konteksten hvor studiene er gjennomført, som sosiohistoriske forhold, kulturell sammensetning og religion (e.g., Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006; Haikkola, 2011; Lesser, 1999).

Studier om nasjonal identitet blant innvandrere i Norge

Mange av studiene som tar for seg innvandrere og deres identitetsopplevelser, fokuserer på ungdom eller unge voksne. Et eksempel er Mahmoud (2013) som intervjuet 17 kvinnelige norskfødte med innvandrerforeldre fra land som Bosnia og Herzegovina, Pakistan, Eritrea og Somalia for å undersøke hvordan de posisjonerte sine kulturelle og nasjonale identiteter i en norsk kontekst. Den norske konteksten er ifølge studien preget av dikotome identitetskategorier knyttet til nasjonal identitet. Informantene opplevde altså at de ble stilt overfor et valg mellom to gjensidig utelukkende alternativer for nasjonal identitet. Videre vektla de opplevelsen av omgivelsenes forventinger om å ha en stabil og enhetlig identitet. Noe som var felles for flere av etterkommerne hun intervjuet, var opplevelsen av en situasjonsspesifikk identitet. Informantene opplevde spesielt at de hadde én identitet knyttet til hjemmet og familien, og en annen knyttet til livet utenfor hjemmet (Mahmoud, 2013, s. 133). Relatert til dette ga flere uttrykk for identitetskonflikter, eller en opplevelse av å lede et dobbeltliv mellom to identiteter: en privat og en offentlig. Noen av informantene ønsket seg mer forståelse og respekt for denne todelte identiteten i offentligheten, og mente dette ville bidra til økt tilhørighet og mindre tvil om deres identitet. Informantene utviste imidlertid høy grad av agens, det vil si selvbestemmelse eller

handlingsrom, i sine posisjoneringer av nasjonal identitet. De utfordret tilsynelatende rigide identitetskategorier. Dette gjorde de på ulike måter, blant annet ved å identifisere seg med såkalte bindestreksidentiteter som norsk-syrier, eller ved å tilskrive nye meninger til hva det vil si å være norsk eller somalier (Mahmoud, 2013, s. 137). Deres fortellinger reflekterte altså ikke bare de dominante diskursene i det norske samfunnet, men utfordret og rekonstruerte diskursene som posisjonerer dem som utenfor “det norske”.

Mens Mahmouds (2013) studie var basert utelukkende på kvinnelige informanter, gjennomførte Prieur (2004) en kvalitativ studie av intervjuer med 52 unge kvinner og menn med innvandrerbakgrunn i Norge. Studiens tematikk favnet bredt, med et fokus på betydningen av innvandrerbakgrunn for hvordan informantene fortalte om seg selv. Prieur (2004) beskriver blant annet hvordan unge som ser annerledes ut enn etniske nordmenn erfarte at andre også opplevde dem som annerledes. Dette førte igjen til at ungdommene syntes det var vanskelig å føle at de hørte helt til i Norge. Når ungdommene til stadighet opplevde at etnisitet la en begrensning på hvor norske de kunne bli, ble det for mange naturlig å heller søke tilhørighet med personer de opplevde større grad av likheter med, for eksempel andre av samme etniske opprinnelse (Prieur, 2004).

I likhet med Prieur (2004), studerte Lynnebakke og Fangen (2011) intervjuer med unge voksne innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge. Deres forskning var basert på 50 livsløpsintervjuer med deltakere som var såkalt synlige etniske minoriteter, og undersøkte deres oppfatning av norskhet og hva det vil si å være norsk. I samsvar med Prieur (2004) fant de at det var sammenhenger mellom forståelser av norskhet og opplevelse av tilhørighet i det norske samfunnet. Opphav og kulturell praksis stod sentralt i informantenes definisjoner av norskhet. Det å ta del i et politisk fellesskap, eller det å ha norsk pass, så derimot ikke ut til å være avgjørende for deres opplevelse av tilhørighet i det norske samfunnet. Informantene syntes særlig å vektlegge etnisk opphav som avgjørende for nasjonal identitet. De ga uttrykk for at man kan være mer eller mindre norsk avhengig av ens kulturelle praksis, men sidestilte det å være helt norsk med det å være etnisk norsk (Lynnebakke & Fangen, 2011, s. 143). Disse synspunktene knyttet forskerne til innvandrernes opplevelse av å bli definert som utenforstående uansett kulturell praksis og botid (Lynnebakke & Fangen, 2011).

Mens studiene som er blitt presentert så langt har hatt ungdom eller unge voksne som informanter, var deltakerne i Fangens (2006) studie mellom 20 og 50 år. Fangen (2006)

undersøkte hvorvidt somaliere i Norge identifiserte seg som norske eller somaliske. Basert på 37 intervjuer, fant hun at hvilken identitet som ble vektlagt var avhengig av hvordan de stilte seg til å tilpasse seg det norske samfunnet. Somaliere som ønsket å innpasse seg i samfunnet fullt ut, ved å ta til seg norsk kultur og levesett, understreket sin norske tilhørighet. De som ønsket å ta til seg sider ved den norske kulturen samtidig som de holdt fast ved den somaliske, vektla på sin side ulike kombinasjoner av somalisk og norsk tilhørighet. Noen opplevde at de hadde liten grad av agens i sitt valg av nasjonal identitet. De mente at deres hudfarge gjorde deres somaliske identitet dominant uavhengig av hvor mye de tilpasset seg samfunnet (Fangen, 2006, s. 16).

Flere masterprosjekter ved universiteter i Norge har de siste årene tatt for seg nasjonal identitet i et transnasjonalt perspektiv (e.g., Bolstad, 2008; Hassan, 2010; Løvgren, 2007; Mahmoud, 2013; Malczewska-Iversen, 2012). En studie tar for seg selvpresentasjon blant polske jenter i Norge. Forskeren fant at jentene hadde utviklet en nasjonal identitet bestående av norske og polske elementer (Malczewska-Iversen, 2012). Jentene fortalte at de ved å vektlegge de norske aspektene ved sin identitet, opplevde større grad av aksept fra andre nordmenn. En annen studie undersøkte identitetsarbeid blant unge muslimer i Bergen, og fant at informantene forholdt seg til en transnasjonal kontekst i sin identitetskonstruksjon (Bolstad, 2008). Spesielt var erfaringene av å bli ansett som utenlandsk både i opprinnelsesland og i Norge en viktig del av hvordan de forholdt seg til en identitet som norsk. Masterprosjektene indikerer i sum en økende interesse for feltet nasjonal identitet og transnasjonalisme i norsk akademia, og at det er et aktuelt og voksende forskningsfelt.

Mangler i forskningsfeltet og vårt bidrag

De studiene som er blitt presentert ovenfor har vi ansett som sentrale rammeverk for studiet av nasjonale identiteter i en norsk kontekst. De er særlig relevante gjennom deres fokus på innvandrernes subjektive erfaringer og opplevelser. Videre fremstår de som metodisk forbilledlige hva gjelder forskning med heterogene informanter. De står også som kontrast til den politisk drevne forskningen, i det de løfter frem innvandrernes egne stemmer.

Samtidig finnes det også mangler i forskningsfeltet, som vi ønsker å bidra til å dekke. Norsk forskning på innvandring fokuserer i stor grad på Norge, som i studiene presentert her. De vedvarende båndene mellom hjemland og mottakerland studeres i mindre grad, og vi vet derfor mindre om hvordan disse transnasjonale aspektene er del av konteksten for nasjonal identitetskonstruksjon. Med unntak av studien til Mahmoud (2013), synes de dikotome

kategoriene for nasjonalidentitet å bli akseptert fremfor å bli drøftet eller utfordret. Til tross for at de andre studiene tar utgangspunkt i innvandrernes forståelser av identitet, knyttes dette i liten grad til rådende diskurser om nasjonal identitet. Dette er en trend også i relevant forskning som grunnet prosjektets ramme ikke har kunnet blitt presentert her (e.g., Jacobsen, 2002; Vestel, 2004). Det kan synes som om forskningsfeltet forstår nasjonal identitet som essensielt fremfor diskursivt konstruert (Mahmoud, 2013).

Med utgangspunkt i innvandreres egne beretninger vil vi med vår studie utforske hva deres opplevelser kan lære oss om diskurser for nasjonal identitet. Vi vil videre belyse hvordan innvandrerne konstruerer sin nasjonale identitet i møte med disse. Med det ønsker vi å bidra til en diskursiv-psykologisk forståelse av nasjonal identitet, og plassere denne forståelsen i et norsk og transnasjonalt perspektiv. En samfunnspsykologisk tilnærming danner rammen for vår studie.

Teoretisk rammeverk

Et samfunnspsykologisk perspektiv

Samfunnspsykologi er studiet av mennesker i kontekst. Med sitt fokus på både individ og samfunnsstrukturer, kan det vitenskapelig sett plasseres mellom psykologi og sosiologi. Et samfunnspsykologisk perspektiv på nasjonal identitet innebærer dermed en helhetlig analyse av personen innen flere sosiale systemer, fra mikrosystemer som familien, til makrosystemer som sosiopolitiske strukturer. En grunnleggende antakelse og forutsetning innen samfunnspsykologi er at mennesket må forstås i sin kontekst (Nafstad & Blakar, 2013). For å utforske konstruksjon av nasjonal identitet i individets kontekst, legger vi til grunn Bronfenbrenners økologiske modell (Bronfenbrenner, 1977, 1979, 1986). Modellen tar utgangspunkt i individet, og beskriver de kontekstuelle systemene som påvirker individet på ulike nivåer. Den bygger på en forståelse av individ og omgivelser som gjensidig avhengige av hverandre. Omgivelsene rundt individet konseptualiseres ved hjelp av fire økologiske nivåer; mikro, meso, ekso og makro (Bronfenbrenner, 1977, 1979).

Det første nivået, mikronivået, er nærmest individet og består av de strukturene man har direkte kontakt med. Eksempler på mikrosystemer kan være familie, venner, skole og jobb. Mesonivået representerer hvordan mikrosystemer både er knyttet til hverandre, og gjensidig påvirker hverandre. Eksonivået representerer hvordan mikro-og mesosystemene inngår i en videre sosial sammenheng. Det beskriver faktorer som individet ikke har direkte kontakt med, men som likevel kan ha en indirekte påvirkning. Eksempler på dette er ulike instanser i

samfunnet, som velferdsinstitusjoner, media og politikere. Det siste nivået i modellen er makronivået, som består av holdninger, verdier, ideologier og normer i samfunnet. I senere tid har også kronosystemet blitt lagt til i modellen, og dette representerer tid og sosiohistoriske forhold (Bronfenbrenner, 1986). Det er viktig å understreke at modellen er dynamisk, ved at individet og alle nivåene står i dialektisk forhold til hverandre. Samfunnspsykologi handler om nettopp dette: De mange og dialektiske relasjoner mellom individ og grupper, kontekster og samfunn (Nafstad & Blakar, 2013, s. 419). Individ og samfunn kan ikke ses som atskilte og uavhengige størrelser, det er heller slik at de skaper hverandre. I vår studie er det særlig relasjonene mellom individet, mikronivåer og ideologier på makronivå som gir klareste innsikt i konstruksjon av nasjonal identitet. Vi vil se hvordan holdninger, ideologier, verdier og normer i samfunnet, som kommer til uttrykk gjennom diskurs, utgjør rammer for identitetsposisjoneringene til innvandrere.

Nasjonal identitet og diskurs

Innenfor det psykologiske fagfeltet finnes det flere tilnærminger til forståelsen av identitet. Blant annet fokuserer noen teoretikere på selvet (e.g., Baumeister, 1999; Sedikides & Gregg, 2007), mens andre studerer personlig og sosial identitet og forholdet mellom disse (e.g., Brewer & Gardner, 1996; Hogg, 2008; Tajfel, 1979). Fokuset i vår studie er nasjonal identitet, som kan betegnes både som en personlig, sosial, politisk og juridisk identitet. Den er personlig ved at den er del av hvordan vi definerer oss selv, sosial ved at den betegner medlemskap i et sosialt fellesskap, samt politisk og juridisk ved de retter og plikter den innebærer, som stemmerett og skatteplikt.

Det er vanlig å skille mellom to forståelser av nasjonalitet: etnisitet og statsborgerskap (Chrysochoou, 2004; Eriksen, 2004). Nasjonal identitet forstått som etnisitet vil si at medlemskap er et spørsmål om fødested og arv. Forståelsen betegnes som etnokulturell fordi den kjennetegnes av at forestillingen om et etnisk fellesskap også innebærer en forestilling om et kulturelt fellesskap (Vassenden, 2011, s. 160). Utgangspunktet for nasjonal identitet som statsborgerskap er derimot nasjonalstaten, og konseptualiseres som forholdet mellom individet og staten (Chrysochoou, 2004; Gressgård, 2007). Den etnokulturelle forståelsen av nasjonal identitet hviler på forestillinger om felles genealogi, en felles historie og delte kulturelle tradisjoner og skikker. I en statsborgerskapsvariant forstås nasjonen som et politisk fellesskap (Peters, 2002, s. 4). I praksis vil alle samfunnskonstruksjoner av nasjonal identitet være

kombinasjoner av de to (Schnapper, 1995, s. 182). Norsk nasjonal identitet kan også forstås som en krysning, hvor nasjonal selvforståelse har vært knyttet til både etnisk-kulturell homogenitet og statsborgerskap (Vassenden, 2011).

I vår studie ser vi på nasjonal identitet både som diskursivt konstruert, og forstår samtidig nasjonal identitet *som* diskurs. Diskurs er et vidt begrep, og kan defineres som tankesett og forståelsesformer, eller de språklige, ideologiske og sosiale betingelsene som gjør det mulig å forholde seg til verden på en bestemt måte (Grue, 2013). Diskurs er ifølge Potter og Wetherell (1994) en sentral og uunngåelig del av vårt hverdagsliv. Fra deres perspektiv kan alt rundt oss forstås som diskurs. De understreker at diskurser ikke kun er refleksjoner av objekter, hendelser og sosiale kategorier, men at de aktivt konstruerer en versjon av disse tingene (Potter & Wetherell, 1987). Dette innebærer at vår oppfatning av verden alltid vil være avhengig av hvilke begreper vi har til rådighet og den mening vi tillegger disse begrepene. Diskurs er derfor både en refleksjon av, og forutsetning for konstruksjonen av våre sosiale verdener og våre identiteter (Bamberg, De Fina, & Schiffrin, 2011).

I et diskursivt perspektiv ses nasjonal identitet som diskursivt konstruert av individer og dets omgivelser gjennom språk. I konstruksjonen forholder individet seg til diskursen om nasjonal identitet, som kommer til uttrykk gjennom tilgjengelige alternativer for denne identiteten. Det finnes ulike diskurser om nasjonal identitet i samfunnet. Oftest er diskursen preget av en essensialistisk forståelse av nasjonal identitet (Brubaker & Cooper, 2000; Eriksen, 2013; Wodak et al., 2009). Denne essensialistiske diskursen innebærer en enten/eller-forståelse, hvor man bare kan være det ene eller det andre og ikke begge deler. Diskursen i en kultur gir individer muligheter og begrensninger i konstruksjonen av identitet, med tilgjengelige identitetskategorier som for eksempel norsk eller bosnisk.

Mens den essensialistiske diskursen preges av en dikotom forståelse av nasjonal identitet, vektlegger den sosialkonstruksjonistiske diskursen det dynamiske i at nasjonal identitet konstrueres gjennom språk og handlinger i kontekst (Gergen, 1985, s. 266). Innvandreres opplevelse av en sammensatt nasjonal identitet, er et eksempel på en slik sosialt konstruert identitet. Ved hjelp av en sosialkonstruksjonistisk diskursiv tilnærming til nasjonal identitet vil vi med utgangspunkt i Bronfenbrenners økologiske modell (1977, 1979, 1986) se nærmere på hvilke diskurser som innvandrere forholder seg til og hvordan de posisjonerer seg i møte med disse.

Diskursiv tilnærming til konstruksjonen av nasjonal identitet

Et diskursivt perspektiv innebærer et syn på nasjonal identitet som konstruert i og gjennom diskurser. Det er vanlig å skille mellom to diskursive tilnærminger til identitet (Bamberg et al., 2011, s. 180), som begge vil ligge til grunn for vår analyse. De to tilnærmingene tar utgangspunkt i ulike perspektiver. Den ene anlegger et makroperspektiv som ser konstruksjon av nasjonal identitet i lys av diskursenes påvirkning på individet, mens den andre tar utgangspunkt i individet og hvordan det bruker diskurs for å konstruere sin identitet. Det sentralt differensierende trekket ved de to tilnærmingene er med andre ord hvordan individet er posisjonert, altså hvorvidt en person er styrt av eksisterende diskurser eller har handlingsrom i konstruksjonen av nasjonal identitet.

Tilnærmingen som hovedsaklig forstår nasjonal identitet med utgangspunkt i diskursens påvirkning på individet, knyttes til teoretikere som Foucault (1972, 1988). Innenfor en slik tilnærming anser man identiteter som skapt og avgrenset av de rådende diskursene i samfunnet. Man tar utgangspunkt i at individet har en grad av agens i valg av anvendelsen av eksisterende identitetsalternativer, men at de ikke selv skaper disse alternativene. Det er heller slik at ulike identiteter blir tilgjengeliggjort av deres kultur, samfunn eller felles normer (Foucault, 1972, 1988). Slike alternativer kan for nasjonalidentitet være norsk, bosnisk eller pakistansk. Diskurser er således både deskriptive og preskriptive. Denne tilnærmingen er altså interessert i hvordan makrobetingelser legger føringer for individers identitetskonstruksjon. I et samfunnspsykologisk rammeverk kan slik rådende diskurs plasseres på makronivå.

I motsetning til forståelsen av identitet som styrt av diskurs (Foucault, 1972, 1988), tar teoretikere som Brown og Yule (1983) utgangspunkt i personers agens, og hvordan de aktivt konstruerer hvem de er ved bruk av diskurs. I denne mer lingvistisk orienterte tradisjonen forsøker forskere å bedre forstå, og empirisk utforske, relasjonen mellom det som blir sagt, hvordan det blir sagt, og de funksjonene slike ytringer tjener i sine lokale kontekster (Bamberg et al., 2011). I likhet med teoretikere som Foucault (1972, 1988), tar teoretikerne innen denne lingvistiske tradisjonen utgangspunkt i antakelsen om at valgene subjektene gjør når de ytrer seg er begrensede. Det er imidlertid de faktiske valgene gjort i form av ytringer i ulike kontekster som er av interesse og i fokus for analyse (Brown & Yule, 1983).

Vi vil i vår diskursive tilnærming til konstruksjon av identitet søke å forene de to tilnærmingene ved analyser av såkalt subjektposisjonering, eller bare posisjonering. Begrepet

posisjonering innebærer i diskursiv forstand at konstruksjon av nasjonal identitet forstås ved at subjektet eller personen både blir posisjonert i diskurser *og* aktivt selv inntar posisjoner (Burr, 1995). Analyse av posisjonering handler altså på den ene siden om å utforske i hvilken grad en persons identitet blir konstruert og posisjonert av måten verden er på. På den andre siden innebærer en slik analyse å undersøke i hvilken grad en person med agens konstruerer sin identitet, og dermed aktivt posisjonerer seg (Burr, 1995). Posisjoneringsbegrepets samtidig doble betydning gjenspeiler den diskursive psykologiens forståelse av identitet som konstruert i et dialektisk samspill mellom individet og dets omgivelser. Denne diskursive tilnærmingen tillater oss å studere sammenhenger mellom hvilke diskurser som er tilgjengelige for innvandrerne når de skal konstruere sin nasjonale identitet, og den grad av agens de utøver i sine identitetsposisjoneringer.

På individnivå og mikronivå vil vi se på hvordan informantene forteller om og forstår nasjonal identitet, og hva det innebærer for dem. Vi vil også løfte disse beretningene opp i et makroperspektiv og diskutere hvordan rådende diskurser legger føringer for hva individene sier. Vi mener at innvandrernes beretninger kan si noe om hvilke diskurser som er rådende og tilgjengelige i samfunnet, og hvordan disse diskursene former innvandrernes opplevelser og konstruksjon av nasjonal identitet. Disse innfallsvinklene henger sammen med vår epistemologiske posisjon, og denne gir igjen føringer for valg av metode og analysetilnærming. Epistemologi og metodologiske prinsipper er tema for neste kapittel.

Metode

Epistemologi

Synet på hva slags kunnskap det er mulig å tilegne seg om verden, og om hvordan denne kunnskapen kan produseres er vitenskapelig definert som epistemologi (Willig, 2013, s. 2). En forskers epistemologiske ståsted er et viktig utgangspunkt for all forskning. Epistemologi må nødvendigvis henge sammen med den kunnskapen man som forsker søker å innhente, hvordan man velger å innhente den og hvordan man tolker informasjonen man har innhentet. Vår studie har blitt utviklet på et sosialkonstruksjonistisk epistemologisk grunnlag. Sosialkonstruksjonisme skiller seg fra positivistiske antakelser om at det finnes en enkelt, absolutt sannhet i menneskelig realitet, eller at det finnes en korrekt lesning eller tolkning av en tekst (Lieblich, Tuval-Mashiach, & Zilber, 1998; Willig, 2013). Som rammeverk kjennetegnes sosialkonstruksjonisme av et syn på kunnskap som sosialt konstruert og basert på fortolkninger, og en rekke kontekstuelle og

kulturelle forhold (Willig, 2013, s. 7). Dette innebærer at vår lesning og analyse av innvandrernes fortellinger kun vil være en mulig lesning, blant flere.

Refleksivitet. En sosialkonstruksjonistisk epistemologi krever refleksivitet; åpenhet og betraktninger rundt hvordan forskeren former forskningsprosessen og dens resultater (Willig, 2013). Vi har ikke selv samlet inn datamaterialet som ligger til grunn for denne analysen, men har anvendt datamateriale som ikke tidligere er blitt forsket på. Norsk Folkemuseum hadde som overordnet formål å dokumentere og bevare innvandrernes livshistorier som del av den norske samtidshistorien. Datamaterialet er konstruert i en dialog mellom intervjuer og deltakerne. Slik er intervjuerne til stede i materialet, og egenskaper ved dem har hatt en innvirkning på hvilke resultater vi som forskere har kunnet komme frem til. At nettopp Norsk Folkemuseum, som en offentlig norsk aktør, sto bak prosjektet tror vi har hatt en heldig innvirkning på innholdet i intervjuene. Intervjuene ble utført av erfarne intervjuere fra museet med den hensikt å dokumentere og bevare innvandrernes historier for ettertiden som del av norsk historie. I våre samtaler med intervjuerne fra Norsk Folkemuseum, både gjennom møter og e-postveksling, har de gitt uttrykk for at de stort sett har opplevd fortrolige informanter som ofte har gitt uttrykk for glede og stolthet over å kunne dele sine beretninger med dem. Om vi selv, som fagpersoner i psykologi, hadde gjennomført intervjuene er det nærliggende å tro at vi ville møtt andre reaksjoner fra informantene. Det å bli intervjuet av forskere med bakgrunn i psykologi kan tenkes å vekke assosiasjoner til å bli analysert og vurdert, og derfor mulig bidra til et såkalt "social desirability bias" (Stöber, 2001). Dette innebærer en tendens til å gi sosialt ønskelige svar i intervjuundersøkelser. Denne effekten kan naturligvis oppstå i møte med intervjuere fra Norsk Folkemuseum også, men vi vil anta at den ville vært sterkere med psykologiske forskere som intervjuere. Vi ser det derfor som en fordel å kunne anvende materialet fra Norsk Folkemuseum i vår studie. Det at materialet allerede var samlet inn, har også lagt til rette for at vi har kunnet inkludere en større mengde datamateriale i vår analyse. Dette har igjen bidratt til at vi har fått en dypere og bredere forståelse av studiens tema.

At vi ikke selv har samlet inn dataene som ligger til grunn for analysen, reiser likevel behov for vitenskapelige prinsipper for analyse av data samlet inn av andre. I faglitteraturen fremheves gjerne i den sammenheng datamaterialets kompatibilitet med analysens formål, kjennskap til det metodologiske grunnlaget for datainnsamlingen og etiske hensyn knyttet til informert samtykke (Heaton, 2008).

Kompatibilitetshensyn dreier seg om hvorvidt dataene egner seg til formålet det er tiltenkt av oss som forskere (Heaton, 2008). Data kan eksempelvis være samlet inn med en vinkling som hemmer belysning av forhold som er av sentral betydning i analysen. Ulempen ved at vi ikke selv utarbeidet intervjuguiden eller var til stede under intervjuet, har vært mangelen på kontroll over datamaterialet samt muligheten til å stille detaljerte spørsmål om emner vi syntes var spesielt relevante, interessante eller uklare. Hensyn gjeldende kjennskap til det metodologiske grunnlaget for datainnsamlingen, mener vi å ha tatt høyde for ved å ha hatt utbredt kontakt med prosjektledere og intervjuere. Vi har hatt møter og mailutvekslinger med Kristin Gaukstad, som var prosjektleder og intervjuer i prosjektet “Norsk i går, i dag, i morgen?”, og med Thomas Walle, som var prosjektleder og intervjuer i prosjektet “Transnasjonal migrasjon og dens konsekvenser i Pakistan og Norge”. På denne måten har vi fått god kjennskap til bakgrunnen og gjennomføringen av datainnsamlingen. Vi har også fått tilgang til intervjuguider (se vedlegg 1 og 2), prosjektbeskrivelser og rapporter knyttet til prosjektene. Et viktig etisk spørsmål knyttet til dette er hvorvidt det informerte samtykket som ble gitt ved innsamlingen også kan sies å være gyldig i vår forskning (Heaton, 2008). Her viser vi til de samtykkeskjemaene underskrevet av deltakerne (se vedlegg 3, 4 og 5), samt klausuleringen og erklæringene om taushetsplikt vi har underskrevet ved inngåelsen av samarbeid med Norsk Folkemuseum (se vedlegg 6, 7, 8, 9).

Valg av metodologi

Utgangspunktet for denne studien var en interesse for hvordan innvandrere forteller om hvordan de opplever sin nasjonale identitet i rammene av det norske samfunnet. Vi ønsket i samsvar med et samfunnspsykologisk perspektiv å forstå individet i sin kontekst. En kvalitativ metodologi er godt egnet for dette formålet. Intervjuer anses som den fremste kilden til datamateriale for kvalitative forskere (Murray, 2008), og utgjør det empiriske grunnlaget for vår analyse.

Datamaterialet

Utvalg av informanter. Norsk Folkemuseum har gitt oss tilgang til 40 intervjuer med informanter med bakgrunn fra Bosnia, og 17 intervjuer med informanter med bakgrunn fra Pakistan. Vi gjennomgikk alle og valgte ut intervjuer basert på grad av egnethet for identitetsanalyse. Med egnethet mener vi her intervjuer hvor informantene ga lengre beskrivelser og redegjørelser for erfaringer og opplevelser, i motsetning til korte og konsise svar. Dette var særlig viktig da vi ikke hadde noen annen form for kontroll over innholdet i datamaterialet.

Formålet var altså å finne intervjuer som egnet seg til kvalitativ behandling (Willig, 2013). Av 40 oppføringer fra informanter med bakgrunn fra Bosnia, valgte vi ut 15 intervjuer med til sammen 17 bosniere, som samlet bestod av 176 sider data. Av disse 17 var det 10 kvinner og 7 menn. 5 var ungdom eller unge voksne (16-30), 9 var voksne (30-50), mens 3 var godt voksne (50-). Av 17 oppføringer fra informanter med bakgrunn fra Pakistan, valgte vi ut 12 intervjuer med til sammen 25 pakistanere, som samlet bestod av 391 sider. Av disse 25, var 20 kvinner og 5 menn, hvorav 10 var arbeidsinnvandrere og 15 var norskfødte med innvandrerforeldre. Blant dem var 14 ungdom eller unge voksne (16-30), 7 var voksne (30-50) og 4 var godt voksne (50-).

De fleste av informantene ble intervjuet i sine egne hjem, mens noen er intervjuet på kontorer tilknyttet Norsk Folkemuseum. Intervjuene ble tatt opp på diktafon og transkribert i ettertid. De bosniske informantene ble rekruttert via såkalt snøballutvelgelse. Dette innebærer at forskeren hadde personlig kontakt med en liten gruppe informanter, som bes om å rekruttere andre informanter til studien. Disse igjen nominerer andre, til forskeren har fått det ønskede antall deltakere (Rose, 1982). Informantene med pakistansk bakgrunn ble rekruttert via eksisterende nettverk i forskergruppen, mens enkelte ble rekruttert spontant underveis. Utgangspunktet for arbeidet med rekrutteringen var et ønske om å ha et utvalg av informanter med variasjon i kjønn, generasjon og sosioøkonomisk bakgrunn (personlig kommunikasjon, T. Walle, 27. april 2014).

Om informantene. Flertallet av informantene er bosatt i Oslo og omegn, mens noen få bor i Bergen og Trondheim. Utover dette, medfører det vide aldersspennet blant informantene store variasjoner i livssituasjon. Noen er ungdom og går på videregående skole, andre er i gang med høyere utdanning på universitetsnivå, noen er yrkesaktive, mens andre er pensjonert. De er forskjellige når det gjelder utdanningsbakgrunn, yrker, kjønn, religion og familiesituasjon. Noen har kun grunnskole fra opprinnelseslandet, andre har høyere utdanning fra opprinnelseslandet, mens atter andre har all sin utdanning fra Norge. Informantene uttrykker ulik grad av religiøsitet, da ofte knyttet til islam eller kristendom. Det de alle har til felles er at de har nær familie, slektninger eller venner som bor i eget eller foreldrenes opprinnelsesland. De fleste oppgir at de opprettholder kontakt med disse gjennom telefonkontakt og/eller jevnlig besøk.

Heterogent utvalg. Med bakgrunn i ulikheter i de to innvandrergruppene migrasjonshistorier, så vi i utgangspunktet for oss at en komparativ analyse av gruppene beretninger om identitet ville være naturlig. Vi antok at deres ulike bakgrunn ville komme til uttrykk i ulike fortellinger på innvandrergruppenivå. Mens de første pakistanerne i all hovedsak

kom til Norge som arbeidsinnvandrere på 1970- og 80-tallet, flyktet bosnierne fra krig i hjemlandet sitt på 90-tallet. Videre har de henholdsvis asiatisk og europeisk kulturbakgrunn. I vår gjennomgang og analyse av materialet viste det seg imidlertid at det, etter vår vurdering, inneholder beretninger om sammenfallende identitetsopplevelser snarere enn sprikende. Vi bestemte oss derfor for en annen fremgangsmåte. Fremfor å benytte en tilnærming hvor vi satte gruppene opp mot hverandre, vurderte vi det derfor som hensiktsmessig å analysere gruppene under ett. Med denne tilnærmingen fant vi iøynefallende mønstre i innvandrernes individuelle opplevelser knyttet til nasjonal identitet på tvers av ulikheter i dimensjoner som opprinnelsesland, bakgrunn for migrasjon, kultur og kjønn. Det at deres beretninger sammenfaller i så stor grad, mener vi indikerer viktige felles identitetserfaringer. Vår hensikt med analysen som følger er å vise elementene i disse erfaringene.

Heterogenitet i utvalget med hensyn til både kjønn, migrasjonshistorie og nasjonal bakgrunn ser vi som en styrke ved studien. Det åpner også for datatriangulering, som innebærer å øke validiteten til kvalitativ forskning ved å finne de samme mønstrene i analysen fra ulike informantgrupper (Yardley, 2013, s. 240). Prieur (2004) begrunner fortrinnet med heterogenitet i studier av innvandrere med muligheten det gir for å kunne analysere betydningen av andre forhold enn bakgrunns-kulturen, for eksempel de felles erfaringer som innvandringssituasjonen og møtet med det norske samfunnet gir. Det er nettopp de felles erfaringene knyttet til det å være flerkulturell i Norge og tilgangen til flere nasjonale identiteter vi vurderte som mest sentrale, og et utvalg med variert bakgrunn la til rette for en analyse med fokus på dette.

Analyseprosessen

Innholdsanalyse. I analysen av datamaterialet har vi benyttet metodiske tilnærminger beskrevet av Lieblich et al. (1998) om hvordan analyse av kvalitativt materiale kan gjøres i henhold til to hoveddimensjoner: helhetlige versus kategoriske tilnærminger og innhold versus form. Dimensjonene kombineres gjerne i de fleste tilnærminger, og fokus kan rettes både mot form så vel som innhold, og helhet så vel som kategorier (Lieblich et al., 1998, s. 12). Vi har hatt en kategorisk tilnærming til analysen. Dette innebar at vi etter første gjennomlesning definerte brede kategorier, som ”identitet”, og valgte ut alle deler av intervjuene som omhandlet dette. De utvalgte delene av intervjuene ble så utsatt for videre analyse. Utover dette har vår tilnærming vært preget av et fokus på både fortellingenes innhold og form. Dette innebærer vektlegging av

både hva som blir sagt, og hvordan. Samlet betegner vi vår tilnærming som en kategorisk innholdsanalyse, med innslag av formanalyse.

Spørsmål og tanker til analysen dukket opp allerede ved første møte med materialet. I den første gjennomlesingen var formålet å gjøre oss kjent med materialet og dets tematikk.

Den andre gjennomlesingen var mer systematisk, og vi begynte å kode materialet. Fordi vi ønsket å ta utgangspunkt i innvandrernes egne forståelser av identitet og tilhørighet, ble induktiv koding vektlagt framfor teoretisk koding (Braun & Clarke, 2006). Det vil si at materialet først og fremst ble kodet for hva informantene fortalte om seg selv, uten at det ble søkt etter forutbestemte teoretiske kategorier. Dette er imidlertid en sannhet med modifikasjoner. På forhånd hadde vi diskutert ulike måter identitet kommer til uttrykk, og vi hadde spesiell interesse for hvordan informantene plasserte seg i forhold til det norske. Disse temaene ble dog definert bredt, med fokus på mange aspekter ved identitet, som nasjonalitet, kjønn, familieroller og personlighet. Slik ble kodingen gjennomført så induktivt som tiden tillot, mens de aspektene som var interessante for dette prosjektet ble mer vektlagt videre i analyseprosessen. Denne tilnærmingen gjorde det mulig å få innblikk i aspekter som ved en mer teoretisk koding kunne blitt oversett.

Utgangspunktet for kodingen var altså en vid forståelse av identitet og tilhørighet. Også aspekter innvandrerne selv vektla i relasjon til identitet og tilhørighet, som sosiale relasjoner, ble kodet. Begge forskere leste alt av datamaterialet. Kodingen av materialet ble også utført av begge forskere, uavhengig av hverandre. Deretter møttes vi og sammenlignet kodingene av de ulike intervjuene. Der en av oss hadde kodet bredere og mer enn den andre, ble dette inkludert for at datamaterialet som skulle utsettes for videre analyse ble så beskrivende som mulig. Gjennomlesingene av intervjuene i sin helhet ga en forståelsesramme for det videre analysearbeidet, og de utvalgte tekstene utgjorde datamaterialet som ble bearbeidet videre.

Vi fant ikke fremtredende systematiske ulikheter i måten de to innvandrergroppene forsto og snakket om sin nasjonale identitet på. Dette til tross for de demografiske ulikhetene mellom groppene. Derimot ledet gjennomgangen frem til vår vurdering av at informantenes fortellinger best kan forstås i lys av hva de har til felles, nemlig deres beretninger om transnasjonalitet: identitet og tilhørighet på tvers av nasjonaliteter og kulturelle tilhørigheter. Dette fokuset førte til at to hovedtemaer i datamaterialet ble identifisert: 1) *Fortellinger om nasjonal identitet* og 2) *fortellinger om den transnasjonale identiteten; "et jeg mellom identiteter"*. Disse hovedtemaene

lå til grunn for neste trinn i analysen, som besto av en systematisk søken på tvers av intervjuene, for å bedre kunne belyse det vi anså som mønstre og variasjoner i informantenes opplevelser knyttet til hovedtemaene.

I påfølgende fase var målet å systematisere og kategorisere tekstutdrag fra intervjuene i relasjon til de temaene de omhandlet. Hvert enkelt intervju ble først kodet i henhold til de nye hovedtemaene. Denne kodingen ble utført av begge forskere hver for seg. Deretter kom vi sammen, sammenlignet kodinger og kom frem til en felles forståelse. Denne prosessen, hvor vi først arbeidet individuelt og så sammen, førte til økt refleksjon rundt våre egne forståelser av materialet, og omkring meningsinnhold i materialet. Sammen opprettet vi dermed samledokumenter som systematiserte funnene og kodene på tvers av intervjuer.

Etter denne systematiseringen, begynte det å vise seg undertema. Disse undertemaene ble kategorisert etter hvilket hovedtema de belyste. Det første temaet, *fortellinger om nasjonal identitet*, omhandler posisjoneringer av nasjonal identitet i en norsk og transnasjonal kontekst. Gjennom å gi skildringer av og beretninger om sin nasjonale identitet, skisserer innvandrerne hvilke markører som er gjeldende for å ta del i norske og ikke-norske nasjonale identiteter. Underkategoriene er her 1) kulturelle praksiser 2) oppvekst, 3) etnisitet, og 4) omverdenens identitetstilskrivning. Det andre hovedtemaet består av resultatene av disse posisjoneringene, fortellinger om *den transnasjonale identiteten*; "*et jeg mellom identiteter*". Dette temaet omhandler innvandrernes opplevelse av nasjonal identitet: et jeg mellom identiteter. Dette hovedtemaet kan bedre forstås gjennom underkategoriene 1) fanget mellom identiteter, 2) den shoppende identiteten, 3) kontekstavhengig identitet, 4) hjem på tvers av grenser og 5) livsfaser.

Vår analytiske tilnærming har vært preget av et fokus på både beretningenes innhold og form. Dette innebar en vektlegging av både hva som blir sagt, og hvordan. Dette har igjen blitt vurdert opp mot kultur og kontekst. Ved å anvende diskursiv teori i Bronfenbrenners økologiske modell (1977, 1979, 1986) har vi kunnet undersøke innvandrernes ytringer, og sett på hvordan disse er uttrykk for rådende diskurser i samfunnet.

Etiske hensyn

Samtykkeerklæringer ble underskrevet av hver deltaker i forkant av intervjuene (se vedlegg 3, 4 og 5). Disse kontraktene beskrev formålet ved dokumentasjonsprosjektet, samt samtykke til oppbevaring og bruk av intervjuene i forskning og kulturformidling. Informasjon om frivillig deltakelse og muligheten deltakerne hadde til å trekke seg fra prosjektet når som helst ble

gitt muntlig av forskerne ved underskriving av kontraktene om samtykke (personlig kommunikasjon, T. Walle & K. Gaukstad, 10. april 2015).

Kvalitative intervjuer er et verdifullt verktøy for å få tilgang til individers personlige erfaringer. Dette er en styrke ved metoden, men det reiser også en rekke viktige etiske problemstillinger (Cieuzo & Keitel, 1999). Spørsmål angående sikring av anonymitet og konfidensialitet er spesielt sentralt. Å samle inn, oppbevare og gjøre tilgjengelig materiale som gir innsikt i folks dagligliv og personlige erfaringer forutsetter tillatelse fra Datatilsynet. Norsk Folkemuseum søkte og fikk konsesjon fra Datatilsynet før prosjektstart (Haukelien, 2006). I konsesjonsskrivet er tillatelsen gitt i henhold til søknaden og de bestemmelser som følger av personopplysningsloven. En forutsetning for konsesjonen er at datamaterialet anvendes på en slik måte at det ikke kan krenke dem som har bidratt med sine erfaringer til prosjektet. Dette medførte nødvendigvis restriksjoner på hvordan datamaterialet kan anvendes. Materialet er derfor klausulert og behandles etter retningslinjer for klausulert materiale.

Materialet oppbevares ved Norsk Folkemuseum, og for å få tilgang henvendte vi oss skriftlig til museet og redegjorde for planlagt bruk. Vi underskrev deretter en erklæring om taushetsplikt og bruk av materialet (se vedlegg 6-9). For oss var det også viktig å kunne ta med oss datamaterialet ut av museet. Dette anså vi som nødvendig for å gjennomføre den typen grundig analyse vi så for oss. For å kunne gjøre dette, måtte vi først anonymisere alle intervjuene. Dette var en møysommelig prosess hvor alt datamaterialet ble printet ut før vi gikk gjennom alle sidene. Henvisninger til navn på steder og personer ble anonymisert ved utstrykning. Deretter ble disse anonymiserte intervjuene kopiert, slik at utstrykningen av navnene ikke kunne reverseres. De opprinnelig utskrevne intervjuene ble deretter destruert. Navnene vi i denne studien oppgir i tilknytning til materialet er diktet opp på bakgrunn av lister med vanlige bosniske og pakistanske navn.

Studiens styrker og begrensninger

En kvalitativ tilnærming som genererer detaljrike beretninger fra et begrenset antall informanter gir muligheter, men innebærer også begrensninger. Ved å studere nasjonal identitet med et samfunnspsykologisk perspektiv har vi med denne studien ikke vært ute etter å finne *en årsak* til at innvanderne opplever identitet som de gjør, men ta utgangspunkt i deres erfaringer og peke på aspekter ved den konteksten de befinner seg i. Et grunnleggende metodisk spørsmål er hva denne studiens resultater *kan* fortelle, og hva de *ikke* sier noe om.

Representativitet og generalisering. Generalisering i betydningen av å være en representativ undersøkelse for en større befolkningsgruppe er sjelden målet med kvalitativ forskning innen psykologi. Denne studien hevder ikke å dokumentere hvordan alle innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre eller flyktninger bosatt i Norge opplever sin identitet. Ikke alle innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre eller flyktninger vil vektlegge de problemstillinger som kommer frem gjennom denne undersøkelsen. Likevel er en av studiens styrker et relativt stort og et heterogent utvalg. De perspektivene som er anlagt i denne studien kan være anvendelige også i møte med andre innvandrergrupper.

Validitet. Validitet i kvalitativ forskning korresponderer med den graden den blir akseptert som velbegrunnet, pålitelig og troverdig (Yardley, 2013, s. 235). Dette inkluderer andre forskere, de som skal anvende forskningen og legpersoner. For å styrke validiteten i kvalitativ forskning, kan man benytte seg av triangulering. Triangulering innebærer at forskeren enten bruker flere metoder, ulike datakilder eller flere uavhengige forskere for å styrke undersøkelsens troverdighet (Yardley, 2013). Begrepet er hentet fra landmåling og navigasjon for å bestemme eksakt posisjon. Vi har i vår studie dratt nytte av triangulering av datakilder og forskere. Vårt datamateriale har inkludert både ulike innvandrergrupper (innvandrere/flyktninger/norskfødte med innvandrerforeldre) og aldersgrupper (ungdom/voksen). At vi har funnet sammenfallende resultater på tvers av disse grupperingene, styrker validiteten i vår studie. Samtidig bidrar det at vi har vært to forskere som har kodet materialet uavhengig av hverandre til at våre perspektiver er blitt triangulert, slik at analysen ikke er blitt begrenset til ett perspektiv.

Reliabilitet. Reliabilitet er et viktig aspekt ved kvantitativ forskning, og handler om målesikkerheten til forskningsmetoden. Mens dette i kvantitativ forskning er knyttet til replikerbarhet av forskningsfunnene, vil ikke dette være et mål i kvalitativ forskning. Om denne studien hadde blitt utført igjen av andre forskere, ville ikke de nødvendigvis ha replikert våre funn. Vårt epistemologiske utgangspunkt tilsier at vår rolle er som forfattere av forskningen (Willig, 2013). Vi har vært delaktige i konstruksjonen av våre forskningsfunn, og anser vår studie som en lesning av datamaterialet som ikke er den eneste mulige lesningen.

Analyse

I vår analyse av materialet stod fortellinger om to hovedtema frem som særlig sentrale:

- 1) Fortellinger om nasjonale identiteter
- 2) Fortellinger om den transnasjonale identiteten; “et jeg mellom identiteter”

I dette kapittelet presenteres og diskuteres resultatene fra analysen med disse to temaene som hovedfokus. Sitatene vi trekker frem, har vi i analysen vurdert som typiske og illustrerende.

Fortellinger om nasjonal identitet

I materialet kommer det frem at innvandrerne forholder seg til flere nasjonale identiteter. Hvordan de begrunner og tenker rundt det å være del av en nasjonal identitet, tegner et omriss av rådende diskurser om tilgjengelige alternativer for nasjonal identitet. De rådende diskursene kommer til uttrykk gjennom måtene innvandrerne snakker om hvorvidt de kan være norske eller ikke, og på hvilke måter de er bosniske eller pakistanske. I sine beskrivelser av nasjonal identitet definerer de ulike markører som indikerer at de tilhører, eller ikke tilhører, de aktuelle kategoriene for nasjonal identitet. I materialet står fire tema frem som sentrale markører for nasjonal identitet: kulturelle praksiser, oppvekst, etnisitet og omverdenens identitetstilskrivning.

Kulturelle praksiser. Flere av informantene knytter nasjonal identitet til kulturelle praksiser. Flere har en forståelse av at nasjonal identitet ikke bare er noe man er, men at det henger sammen med hva man gjør.

Vi er jo pakistanere, det kommer det jo ikke til å bli slutt på. Men man må gjøre noe for det også. Det holder ikke med bare å si det. - Aniyah

For Aniyah holder det ikke å si at man er pakistaner. Nasjonal identitet forutsetter for henne en praktisk komponent. Av de kulturelle praksisene innvandrerne trekker frem fremstår språk som særlig sentral markør for nasjonal identitet. De fleste av deltakerne i studien er flerspråklige. Mange av disse oppgir at de snakker morsmålet sitt når de er hjemme, mens de snakker norsk ellers. Det er spesielt språket man snakker hjemme og det språket man tenker på, som for mange indikerer nasjonal identitet. Språk og bruken av språk står sentralt i Tahirs forståelse av nasjonal identitet. Han kaller seg selv både bosnisk og norsk, og knytter dette til sin flerspråklighet. På spørsmål om han føler seg norsk eller bosnisk, bruker Tahir altså språk for å begrunne sin nasjonale identitet:

Ja, hva skal man si? Det er vanskelig. Enkelte ganger så tar jeg meg i å tenke på norsk. På ferie så er det noen ord som jeg ikke kan på norsk. Vi prater bosnisk hjemme, men enkelte uttrykk er vanskelige å oversette. Jeg kan si at jeg både er bosnisk og norsk. - Tahir

De fleste innvandrerne anser bevaring og praktisering av morsmålet som viktig. Språk løftes frem som noe av det viktigste innvandrerne kan bevare fra sine foreldres kultur. Verdien av å bevare morsmålet knyttes blant annet til kontakt med familiemedlemmer både i Norge og utlandet, og til ivaretagelse av kulturen. I tillegg vises det til en opplevelse av at det å videreføre morsmålet er en forpliktelse informantene har som foreldre overfor egne barn. De som er unge og har eller planlegger å få barn, forteller at de har som intensjon å lære sine barn sitt morsmål. Denne intensjonen og begrunnelsene de gir stemmer overens med forskning på flerspråklige i Norge (Timofeeva & Wold, 2012). Gjennom deres vektlegging av språk synliggjøres et av de transnasjonale aspektene ved innvandrernes liv, ved at kontakt med familiemedlemmer både i Norge og utlandet oppgis som et argument for bevaring og videreføring av morsmål.

Flere informanter knytter imidlertid nasjonal identitet til flere kulturelle praksiser enn språk. Dette kan gjelde alt fra familietradisjoner til hvordan de foretrekker sin kaffe.

Jeg merket at da jeg selv gjorde det – kaffe uten melk eller sukker – da merket jeg at jeg var blitt litt norsk. - Hamida

Forskning indikerer at det å ta del i ”typisk norske” skikker, som å gå på ski eller dra på hyttetur, kan åpne opp for en større grad av inkludering i et norsk ”vi” (Eide & Simonsen, 2007). Motsatt kan det å ikke oppføre seg ”typisk norsk” skape grunnlag for ekskludering for personer med etnisk minoritetsbakgrunn (Lynnebakke & Fangen, 2011).

Flere av innvandrerne oppgir en opplevelse av å måtte assimilere kulturelt, altså fullt ut adoptere norsk kultur, for å kunne inkluderes i den norske nasjonalidentiteten. Mens de offisielle integreringskravene til innvandrere er knyttet til språk og arbeid, synes omgivelsene å kreve mer for at innvandrerne skal kunne innlemmes i det norske. Et eksempel på praksiser flere av innvandrere opplever som nært forbundet til norsk nasjonal identitet er alkoholkonsum. Samtidig er dette en praksis de selv distanserer seg fra.

Særlig med familien og her er jeg ikke så sosial, fordi venner drikker fra når de fylte 14. Mye festing, så jeg føler mye mer samhørighet i Pakistan. Vennene mine [i Norge] var for det meste norske, vi bodde på Nordstrand og de drakk veldig ofte og jeg som muslim drikker ikke. Så jeg følte meg ikke veldig knyttet til dem. - Heba

Hebas sitat illustrerer det presset flere av innvandrerne opplever. Alkoholkonsum er noe som kan være særlig aktuelt for ungdom, da ungdomstiden er en periode hvor alkohol spiller en sentral rolle for innenforskap i Norge (Lynnebakke & Fangen, 2011). Også etter ungdomstiden kan alkohol definere grader av norskhet. Nadine forteller at hun føler at hun fort ikke blir oppfattet som helt norsk når hun ikke er med og drikker alkohol på fest med kollegaer.

Ja, men de tenker fort at du ikke er helt norsk. For å være en del av samfunnet så må du bli som dem. - Nadine

For å kunne aksepteres som helt norsk, ventes det at en innvandrer adopterer majoritetens kulturelle praksiser. Dette kan fungere ekskluderende på flere måter. Eksempelvis antyder forskning at alkoholavhold hos unge ved inngangen til 20-årene var knyttet til ensomhet og svake vennerettverk, samt økt hyppighet av symptomer på angst og depresjon (Pedersen, 2013).

Mens flere opplever kulturell assimilering som en betingelse for deltakelse i den norske identiteten, oppgir samtidig mange at det er viktig for dem å bevare deler ved den pakistanske eller bosniske kulturen, og å videreføre denne til egne barn. Dette gjelder både de som har migrert selv, og de som er født og oppvokst i Norge. Vi har sett at språk anses som særlig viktig kulturell praksis for å bevare kultur. Videre nevnes mattradisjoner, klesdrakter og familieliv som kulturelle praksiser, som innvandrerne selv vil holde ved like i ulik grad. Gjennomgående brukes kulturelle praksiser for å beskrive grader av nasjonal identitet, og som begrunnelser for at man er litt pakistansk eller bosnisk og litt norsk. Roosha forteller om hvordan praksis for klesvalg for henne fungerer som markør for grader av nasjonal identitet.

Begge deler er greit (joggedress og shalwar/kamiz), det er heller det med at mange som går i bukser gjør det for å bli mer norske, men jeg har aldri tenkt at jeg må bli mer norsk, gjøre som dem, snakke som dem. Jeg er stolt av å være pakistaner og jeg liker både pakistanske klær, bukser og det jeg går med på skolen.” - Roosha

Oppvekst. Hvor man har vokst opp, er for flere av innvandrerne nært knyttet til opplevelse av nasjonal identitet. I landet de vokste opp har de formet sine første minner og gått gjennom sin barndom og ungdomstid. Dette kan gjelde Norge for dem som er født og oppvokst her, og opprinnelsesland for dem som har migrert. For mange av dem som selv har migrert, innebærer oppvekst i et annet land at nasjonal identitet er vedvarende knyttet til opprinnelseslandet.

Man savner Pakistan. Fordi det er min mor. Det er der jeg vokste opp. Før jeg kom til Norge hadde jeg hele min ungdomsperiode der. Det skjedde i Pakistan. Min utdanning, min jobb. Jeg har fått mye derifra, så jeg tenker mye på det landet som ga meg så mye. Det er helt naturlig. - Moheem

Det at stedet en vokste opp oppleves som sentralt i konstruksjonen av nasjonalidentitet, kan forstås ved alle de viktige livserfaringene som finner sted i barndommen og ungdomstiden. Som sentrale elementer i oppveksten, trekker Moheem frem hvordan ungdomstiden generelt og studier og arbeid knytter hans nasjonale identitet til Pakistan. Forskning tyder også på at nasjonal identitet utvikles i barndommen, og at den blir viktigere med alderen (Barrett, 2001, s.18).

For Semir er oppvekst i et annet land uforenlig med en norsk identitet: *“Jeg kan være og er en god norsk statsborger, men å bli nordmann hvis jeg er født og oppvokst et sted 2500 km herfra og har flyttet derfra pga. krig...”* Semir forteller at han er godt etablert i det norske samfunnet, men at nasjonalidentiteten hans er forankret et annet sted, nemlig i Bosnia. Flere informanter bruker oppvekst utenfor Norge som begrunnelse for hvorfor de ikke opplever seg som norske. På samme måte bruker informantene som er født i Norge eller kom hit i ung alder, oppveksten her som et argument for hvorfor de føler seg norske.

Ja, altså hvis noen spør meg hvor jeg er fra, så sier jeg at jeg er norsk. Det faller meg mest naturlig. Jeg er født og oppvokst her, og jeg er norsk. - Obaid

Dette tyder på at en del av informantene har en forståelse av at nasjonal identitet er knyttet til landet de hadde sin barne- og ungdomstid i. For dem må man altså være oppvokst i Norge for å være norsk. I tillegg til oppvekst, knyttes mange argumenter rundt nasjonal identitet opp mot etnisitet.

Etnisitet. Etnisitet kan forstås som noe som definerer en gruppe mennesker med visse fellestrekk, særlig språklig og kulturelt, men knyttes også til antatt felles historie og biologisk eller genetisk opphav (Chrysochoou, 2004). Særlig den delen av etnisitet som er knyttet til felles biologisk opphav og historie samsvarer med innvandreneres egen bruk av begrepet. Etnisitet er sentralt i mange av informantenes forståelse av nasjonal identitet. Dette samsvarer med annen forskning, hvor etnisk opphav oppgis som sentralt for innvandreneres forståelse av norskhet (Lynnebakke & Fangen, 2011, s. 137).

For å si det sånn, jeg kan ikke bli en nordmann, jeg er rett og slett ikke nordmann. Jeg har norsk statsborgerskap og er stolt av det. Dette landet har hjulpet meg i å fortsette å leve normalt og beholdt i live alle i familien min og jeg er veldig takknemlig. Men hvis noen ønsker at jeg skal bli noe som jeg ikke kan bli biologisk genetisk eller hva som helst, er det ikke logisk, sosiologisk til og med, det er litt for mye. - Semir

Norsk da? Nei nå får du gi deg! Jeg kan aldri være norsk! Jeg har norsk pass, jeg har begge deler. Du kan ikke gå rundt og være svartere enn natten og si at du er nordmann, det går ikke. Du kan si at du har vært der og har norsk pass, men du kan aldri bli norsk. - Nikola

Både Semir og Nikola bruker etnisitet for å begrunne hvorfor de ikke kan bli, eller være, norske. Etnisitet som markør for norskhet gjør norsk identitet til en enten-eller kategori. Enten er du etnisk norsk, eller så er du ikke norsk. En slik deterministisk forståelse av nasjonal identitet ekskluderer veldig mange som bor i Norge i dag, og hindrer disse menneskenes aktive deltakelse i konstruksjon av sin nasjonale identitet. Mens både Semir og Nikola har bakgrunn fra Bosnia, er etnisitet og norskhet enda nærmere knyttet til hudfarge for mange med pakistansk bakgrunn. Å ha en annen hudfarge enn majoriteten oppleves for flere som noe som hindrer dem fra å påta seg en norsk nasjonalidentitet fullt ut.

Da er jeg plutselig blitt en representant for Pakistan. (...) Jeg vet egentlig ikke, jeg tror ikke, jeg blir kanskje litt pålagt og, kanskje ubevisst påtar jeg den rollen, men det blir på en måte naturlig da, selv om jeg er født her, så ser jeg ikke ut som en etnisk norsk, jeg er jo en pakistaner, så det faller egentlig naturlig. - Ameria

Ameria forteller her hvordan hennes hudfarge er ulik den etnisk norske befolkningens hudfarge. Utsagnet sier noe om hennes opplevelse av hvordan andre ser henne: Det er en erkjennelse av at hun ikke anses som helt norsk av sine omgivelser, og peker mot hvilke forventninger hun møter fra majoritetsbefolkningen. Når opplevelser av ekskludering fra norskhet kobles til etnisitet i informantenes opplevelser, kan det forklare hvorfor svært få i materialet opplever at de kan kalle seg helt norske. Forskning på oppfatninger av norskhet har vist at det å være en etnisk minoritet kan utløse en følelse av å stå utenfor det norske uansett hva en gjør (Fangen, 2006; Lynnebakke & Fangen, 2011).

Opplevelsen av at eksempelvis brun hudfarge er uforenlig med norsk identitet, er ikke nødvendigvis kun knyttet til innvandrernes egne forståelser av nasjonal identitet og hvem de kan være. Innvandrernes oppfatning av andres persepsjon står også sentralt i deres opplevelse av identitet. Vi har kalt dette omverdenens identitetstilskrivning.

Omverdenens identitetstilskrivning. Konstruksjon av nasjonal identitet foregår ikke i isolasjon, men i interaksjon med omgivelsene. Hvem man er og kan være er også avhengig av hva andre ser en som. Andres innramming av nasjonal identitet går inn i ens egen forståelse av hvem man er og hvor man hører til (Jenkins, 2006). Altså formes nasjonal identitet av andres tilskrivninger så vel som egne vurderinger. Selv om flere av innvandrerne i vårt materiale føler seg som en del av det norske, erfarer de samtidig å bli møtt som ikke-norske av omgivelsene. Denne tilskrivningen av identitet fra omverdenen er en viktig del av deres forståelse av nasjonal identitet.

Innenfor det pakistanske miljøet så kaller man seg pakistaner, holdt jeg på å si. Men jeg har i mange år vært sånn, ´men herregud hvorfor sier vi sånn, gjør jo oss selv til fremmede´. Sånn at jeg hadde for noen år siden, særlig tror jeg etter at jeg begynte å jobbe... for i politiet er det veldig mye fremmedfrykt. Eller ikke fremmedfrykt, det er veldig mye fordommer, og det er rett og slett fordi at politifolk; de eneste minoritetene,

eller de eneste norsk-pakistanerne de kjenner, det er de som de pågriper. De har ikke noe omgang privat med noen minoriteter. Da var det en periode hvor jeg trivdes kjempegodt i jobben min, men jeg hadde sånne, det plaget meg at vi da aldri kom til å bli godtatt som ordentlige, ordentlige nordmenn. Og hvis jeg får den følelsen nå også, altså mennesker som aldri vil akseptere oss som ordentlige nordmenn, så blir jeg forbanna. For meg så er det like unaturlig å dra til et land, om det være Pakistan, og bosette meg der, som det er for en annen nordmann. - Sana

Sana anser seg selv som norsk, men opplever ikke at hun får denne identiteten bekreftet av majoritetsbefolkningen. Tvert i mot opplever hun å ikke få aksept for sin norske identitet. Til stadighet opplever hun å bli definert som annerledes og ikke-norsk av andre nordmenn. Sana forteller også at man kaller seg pakistaner innenfor det pakistanske miljøet. Også dette kan indikere en arena hvor Sana ikke får gjennomslag for sin norske identitet. Dette gjør det igjen vanskelig for henne å føle seg som en fullverdig del av det norske. Dette er relatert til en annen opplevelse flere har: De ikke passer inn i en norsk nasjonalidentitet, og hører heller ikke hjemme i en pakistansk eller bosnisk nasjonalidentitet. Yasmin opplever at hun hverken kan bli akseptert av andre som pakistaner eller som nordmann. Både i Pakistan og Norge opplever hun å bli sett som annerledes, og dette påvirker hennes tanker om nasjonal identitet.

Jeg føler meg mest i midten. For når vi er i Pakistan sier alle at vi er fra utlandet, slik mamma nevnte i sted, og her sier også folk at vi er fra Pakistan. Norskpakistaner blir det vel. - Yasmin

Yasmins sitat illustrerer hvordan innvandreernes opplevelse av nasjonal identitet påvirkes av hva de opplever at de kan bli akseptert som av andre i ulike kontekster. Dette gjelder hva de kan bli akseptert som av nordmenn, men også av familien og andre pakistanere eller bosniere. Yasmin beskriver seg som norskpakistaner, og begrunner dette med måten hun blir sett av henholdsvis pakistanere i Pakistan og nordmenn i Norge. Det kan imidlertid synes som om dette er en merkelapp hun ikke selv har noe eierskap til, og at det snarere er omverdenen som vil plassere henne i denne kategorien. Denne opplevelsen av å bli tildelt en identitetsmerkelapp er en opplevelse delt av flere av informantene i vårt materiale. Jenkins (2006) understreker betydningen av definisjonsmakt for at tilskrivning av identitetskategorier skal ha effekt. Det

innebærer at det ikke tilstrekkelig å tildele noen en identitetsmerkelapp. For at dette skal påvirke hvordan noen oppfatter sin identitet, må den eller de som tilskriver identitet ha makt både til å definere identiteter og kriteriene for hvem som tilhører dem. I materialet blir det tydelig at medlemmer av majoritetsbefolkningen i Norge til en viss grad besitter en slik definisjonsmakt overfor innvandrerne. Sitatet fra Yasmin understreker også at det ikke bare er den norske majoritetsbefolkningen som påvirker innvandrernes identitetsposisjoneringer, men også medlemmer av andre relevante identitetsgrupper. Det er her viktig å påpeke at nasjonal identitet konstrueres gjennom en kontinuerlig prosess hvor indre selvdefinisjon og ytre kategorisering av individet påvirker hverandre (Jenkins, 2006). Med andre ord formes opplevelse av nasjonal identitet i en gjensidig interaksjon mellom individet og samfunnet rundt.

I analysen har vi så langt sett at innvandrerne anser kulturelle praksiser, oppvekst, etnisitet og omverdenens identitetstilskrivelser som markører for nasjonal identitet. Mens kulturelle praksiser som markør kan forstås som argumenter innvandrerne bruker for å begrunne eller forklare at de er mer eller mindre pakistanske, bosniske eller norske, synes oppvekst og etnisitet å representere grunner til at de ikke kan være norske. Det er altså en forskjell på identitetsmarkørene de opplever at de til en viss grad kan påvirke og styre selv, som kulturelle praksiser, og markører de ikke selv har noen kontroll over, som oppvekst og etnisitet. Særlig forståelsen av etnisitet som markør for nasjonal identitet, synes å reflektere de diskurser om identitet som finnes på makronivå i samfunnet. Innvandrerne posisjonerer sin nasjonale identitet innen en norsk kontekst, hvor de nevnte diskursene om identitet råder. Vår analyse indikerer at innvandrerne ikke føler at de passer inn i de dikotome identitetskategoriene nasjonalidentiteten utgjør. Hvis de ikke er norske, og heller ikke opplever at de er helt bosniske eller pakistanske, hva er de da? Med utgangspunkt i tilgjengelige diskurser for nasjonalidentitet, posisjonerer innvandrere seg i et alternativ som rommer deres opplevelse av "et jeg mellom identiteter". Vi har kalt dette alternativet den transnasjonale identiteten.

Fortellinger om den transnasjonale identiteten: et jeg mellom identiteter

Innvandrerne trekker frem ulike aspekter ved sin opplevelse av nasjonal identitet. Felles for deres beretninger er at de alle dreier seg om en opplevelse av en nasjonalidentitet som er preget av både norsk og bosnisk eller pakistansk identitet og tilhørighet. Fortellingene har også det til felles at de tar utgangspunkt i den rådende essensialistiske diskursen om nasjonal identitet, hvor én nasjonal identitet utelukker en annen. Innvandrerne gir derfor uttrykk for det

flernasjonale ved sin identitet ved å veksle mellom de rådende, dikotome identitetsvariablene. De sier eksempelvis at de er litt norske fordi de har gått på norsk skole, samtidig som de er litt pakistanske fordi de har pakistanske tradisjoner hjemme. De er altså prisgitt den essensialistiske diskursen når de forsøker å uttrykke en subjektivt opplevd nasjonal identitet som er sammensatt. Det er som om de mangler en diskursiv måte å posisjonere seg på, de mangler et språk og benevnelser som svarer til den subjektive opplevelsen av nasjonal identitet. Shayas beretning om å bytte til en mer flerkulturell skole gir et godt bilde av hvordan mange opplever “et jeg mellom identiteter”.

Når jeg kom meg dit, igjen, så følte jeg meg mer norsk. Da var jeg ikke utenlandsk nok for å være der. Da snakket jeg for bra norsk, oppførte meg annerledes og da ble jeg plutselig kalt for ”den norske”. ”Du er så norsk, du er så norsk”, får jeg høre. Så det er liksom, uansett hvor du går da, så er det alltid et eller annet som ikke stemmer. [...] Det er ikke sånn at jeg går rundt og tenker på det hele tiden. Men det er ikke lett å la være å tenke på det, for når du er her så er du.. uansett så er du en utenlandsk jente. Altså, du kan te deg som en norsk jente, du kan kle deg som en, du kan gjøre akkurat sånn som en hvit jente; men du er likevel pakistaner. Du er ikke norsk, det kan du ikke være. Og når du er nedi Pakistan, så er du utenlandsk. Du blir ikke akseptert som pakistaner der heller. Da er vi utenlandske der, ikke sant. Så uansett hvor du går da, så har du liksom ikke noe du kan kalle ditt eget. Og det synes jeg er veldig synd. Jeg synes det er litt vanskelig. - Shaya

Shaya beskriver en opplevelse av å falle mellom to nasjonale identiteter. Hun er litt norsk og hun er litt pakistansk. Samtidig føler hun at hun ikke er helt norsk, og heller ikke helt pakistansk. Dette etterlater henne med en følelse av å ikke passe inn noe sted. Pavle beskriver også opplevelse av et jeg mellom identiteter, om enn på en annen måte.

I Norge har jeg fått et nytt hjemland, og jeg føler meg norsk like mye som bosnisk. Jeg har tross alt bodd halvparten av mitt liv her. Jeg liker den norske levemåten, har blitt integrert. Jeg kan beskrive meg som både norsk og bosnisk, men også som en verdensborger. (...)Norge er blitt mitt nye hjemland, men man skal ikke glemme hvor man kommer fra. Jeg trives veldig godt i Sarajevo, og har fortsatt mange venner der. Både Bosnia og Norge er mine hjemland. - Pavle

Mellom Shaya og Pavles beretninger ser vi et hovedskille i opplevelsene av nasjonal identitet. Mens Shaya synes å oppleve sin transnasjonale identitet som problematisk, er den for Pavle ikke forbundet med opplevelse identitetskonflikter. Noe av det sentrale i dette hovedskillet, er innvandrernes opplevelse av agens. Mens Shaya føler at hun ikke passer inn i noen av de tilgjengelige identitetskategoriene, har Pavle posisjonert seg selv i en ny, alternativ identitet som verdensborger. I det følgende ser vi nærmere på hvordan noen opplever sin transnasjonale identitet som konfliktfylt, mens andre velger å trekke frem mulighetene den transnasjonale identiteten gir til å plukke passende ingredienser fra to kilder i identitetsarbeidet. Vi har kalt disse respektive kategoriene fanget mellom identiteter og den shoppende identiteten.

Fanget mellom identiteter. Flere av innvandrerne beskriver utfordringer knyttet til å definere sin nasjonale identitet. De gir uttrykk for at de faller mellom de rådende identitetskategoriene i samfunnet. De er ikke helt pakistanske eller bosniske - men de er heller ikke helt norske. De gir beskriver en følelse av å være for pakistanske eller bosniske til å kunne kalle seg norske, eller for norske til å kalle seg pakistaner eller bosnier. Mange beskriver begge deler, og føler dermed ikke eierskap eller tilhørighet nok til noen av identitetskategoriene.

Og man har jo gjennom oppveksten hatt sånne perioder hvor man har vært så forbannet, at jeg bare har grått og tenkt hvorfor er det sånn? Hvorfor blir vi aldri.. Altså vi blir aldri helt pakistanske eller helt norske; så du blir litt sånn, fortvilet. - Sana

Jeg sier aldri at jeg er pakistaner. Det er jeg ikke, altså jeg er ikke pakistaner. Hvis jeg skal bruke ett ord, så er jeg mer nordmann enn jeg er pakistaner. Av og til så bruker jeg norsk-pakistaner, holdt jeg på å si. Jeg er vel en nordmann med pakistanske røtter. Men for eksempel, jeg synes det er veldig fremmed når.. altså, vi skulle til Pakistan da, nå i oktober eller november. Og så sier en dommerkollega på noen-og-seksti at, ja, nå skal du vel til hjemlandet? Og det blir veldig sånn fremmed, for det er jo ikke hjemlandet. For hjemme er jo her. Så hvis noen stiller meg spørsmålet om hvor jeg kommer fra, så er det litt sånn naturlig å svare Oslo. Men det er ikke det svaret de venter å høre. - Sana

Sitatene er hentet fra intervju med Sana, som er født og oppvokst i Norge. Hun beskriver seg selv som norsk, eller kanskje litt motvillig som norsk-pakistansk. Hun ytrer et ønske om å bli anerkjent og ansett som ”ordentlig norsk”, samtidig som hun gjennom intervjuet uttrykker relativt

sterke bånd til Pakistan og forkjærlighet til den pakistanske kulturen. Hun er imidlertid tydelig på at hun ikke er en pakistaner, men en nordmann med pakistanske røtter. Den konflikten Sana har knyttet til sin nasjonale identitet synes å være forbundet med ønsket om å bli oppfattet av andre som en fullverdig nordmann, samtidig som hun praktiserer deler av pakistansk kultur. Denne ekskluderingen synes å lede henne til å kalle seg norskpakistaner, eller norsk med pakistanske røtter. På den måten utfordrer hun de essensialistiske forestillingene om nasjonal identitet som råder i samfunnet. Samtidig kan det tolkes dit hen at om det sammensatte eller flerkulturelle hadde kunne vært en del av det norske, hadde hun identifisert seg som norsk.

Den konflikten flere opplever knyttet til å ha en sammensatt nasjonal identitet blir håndtert ulikt. Mens Sana forsøker å forene det pakistanske og det norske i en norsk identitet, opplever Nadine at hun må påta seg helt ulike identiteter i ulike kontekster.

På jobb er jeg én jente og hjemme en annen. På jobb, helt vestlig, og hjemme helt østlig.

For Nadine synes det ikke å oppleves som en mulighet å forene de to, slik Sana ønsker. I stedet veksler hun frem og tilbake. Dette opplever hun som svært vanskelig, og forteller at hun vil vurdere å reise mindre til Pakistan for at hennes egne barn skal slippe å oppleve utfordringene en sammensatt nasjonal identitet medfører.

Men nå tenker vi på hvor mye vi egentlig kommer til å dra til Pakistan. Det er ikke ofte. Jeg ønsker at barna skal kunne om Islam, men vil ikke blande dem. Det er kjempevanskelig, det å være blandet. Vi kan ikke gi slipp på det, men kan ikke holde på det heller. Det er problemet. Vi ønsker ikke at barna skal ha det slik. På sett og vis er det bra om de hadde klart å etablere seg her og kjenne til om islam. Det er det som er viktigst. Kjenne til Islam og litt om Pakistan. - Nadine

Nadines konflikt er knyttet til å være fanget mellom to ulike kulturer. Nadine ønsker at hennes barn skal slippe å oppleve de utfordringene en sammensatt nasjonal identitet innebærer, og heller ha en ensartet norsk identitet. Det viktigste for henne er at barna kjenner til islam. En identitet som muslim synes ikke å være uforenlig med norsk nasjonalidentitet på samme måte som pakistansk nasjonalidentitet. Dette reflekterer hvordan nasjonalidentiteter utgjør gjensidig utelukkende identitetskategorier, mens de samtidig oppleves som forenlige med den religiøse

identiteten muslim. For Nadine og flere andre er den sammensatte identiteten, og det de opplever som å være mellom to kulturer, knyttet til vanskelige følelser og konflikter. Dette gjenspeiles i forskning på ungdom som har vokst opp i to ulike kulturer, som indikerer at det kan føre til vanskeligheter med å føle tilhørighet i en kultur, noe som igjen relateres til lav selvfølelse (Hoersting & Jenkins, 2011; Pollock & Van Reken, 2009). Andre ser det mangfoldige i sin kultur og identitet som noe positivt, hvor de har muligheten til å velge de elementene fra begge kulturer som passer dem best.

Den shoppende identiteten. Mange innvandrerne opplever sin sammensatte nasjonalidentitet som en ressurs. For dem innebærer tilknytning til to land og to kulturer opplevelse av valgmuligheter og frihet i deres identitetsposisjoneringer.

*Jeg føler jeg er meg selv, jeg føler jeg er min egen kultur (latter). Helt sant, jeg gjør det. (...)
For, jeg tar alltid det beste av begge kulturer, ikke sant. Vi i Norge da, vi har veldig mye frihet. Jeg vet ikke om de i Pakistan har det... Så tar jeg det beste, frihet.. Og matvaner fra Pakistan, litt klesstil, ja litt sånne ting, ikke sant. Mikser og trikser. - Sofia*

Dette sitatet er hentet fra Sofia, som er født og oppvokst i Norge. Hennes tilnærming til nasjonal identitet skiller seg fra Sana og Nadines. Som flere andre informanter, omfavner Sofia sine sammensatte nasjonale identitet, og ser nettopp dette aspektet ved sin identitet som en ressurs og et privilegium. Informantene som beskriver en slik shoppende identitet, synes i mindre grad å la seg styre av essensialistiske forestillinger om nasjonal identitet. I stedet sier de at det å være del av flere kulturer gir dem et bredere repertoar til å skape sin nasjonale identitet. Sofia sier at hun “tar det beste fra hver kultur” og “mikser og trikser”. Fremfor å ta til seg én av de tilgjengelige nasjonalidentitetene, konstruerer de en ny bestående av det de selv anser som positive elementer fra to kulturer.

Disse innvandrernes oppfatning av en sammensatt nasjonal identitet som noe positivt reflekteres i forskning om ungdom som har vokst opp i flere kulturer, hvor funn indikerer at oppvekst i, og kjennskap til flere kulturer kan bidra til økt refleksjon og utvidede perspektiver (Pollock & Van Reken, 2009).

Vi har to kulturer som ligger foran oss, sånn at vi kan plukke ut det beste fra begge kulturer. (...) Og da tror jeg at vi har vært ganske bevisst med at dette er bra med pakistansk kultur, dette er bra med norsk kultur. Men vi har jo en del sånne fighter, holdt jeg på å si, for kvitte oss med det som er dårlig med den pakistanske kulturen. Og også da å ikke ta til oss det som er dårlig med den norske kulturen. - Unsa

Som transnasjonal har man førstehåndserfaring med at det finnes flere ulike måter å se forhold i verden på (Pollock & Van Reken, 2009). Det fører igjen til økt refleksjon rundt hva kultur er og betyr, og hvem man vil være. Det er eksempelvis flere av innvandrerne, som Unsa, som sier at det å være del av to kulturer, fører til at de er mer bevisst de positive og negative sidene ved begge kulturer.

Kontekstavhengig identitet. Et viktig aspekt ved innvandrernes opplevelser av nasjonal identitet, i tillegg til at den er sammensatt, er at den er situasjonsbetinget. Ulike aspekter ved deres nasjonale identitet er fremtredende i ulike situasjoner. Informantene i vår studie, særlig de yngre som er norskfødte med innvandrerforeldre, gir uttrykk for at de utøver en norsk identitet ute i samfunnet, mens de er bosniske eller pakistanske når de er hjemme. Sabreen beskriver det slik:

Når både vi gutter og jenter er ute sammen så er det ingen forskjell, spiller ingen rolle hvem som er fra hvilke land, vi tenker ikke på nasjonalitet. Men med en gang vi kommer inn døren hjemme så er vi pakistanere. Det er en form for bryter. Akkurat nå er jeg ingenting, men med engang bryteren går på så blir man pakistaner. Det skyldes press fra foreldrenes side, for man blir oppfattet som snille med dette skuespillet eller hva man vil kalle det. For foreldrene takler ikke den man er ute, innenfor husets fire vegger. Så vi veksler mellom identitetene. - Sabreen

Hvilke aspekter ved innvandreres nasjonale identitet som blir fremtredende i en gitt situasjon synes å være avhengig av kontekst og andres persepsjon og forventninger til hvem de er (Chiu & Hong, 2013). Sabreens opplevelse kan tyde på at hun møter ulike forventninger til hvem hun skal være hjemme, og hvem hun kan være ute. Sabreens erfaring harmonerer med hva Mahmoud (2013) fant i sin studie av kvinnelige etterkommere av innvandrere i Norge, hvor flere av de unge kvinnene beskrev at de levde et dobbeltliv. De uttrykte å ha en identitet hjemme og en

annen ellers: en privat og en offentlig identitet. For mange av de yngre deltakerne synes dette å svare til en henholdsvis pakistansk eller bosnisk og en norsk identitet. Nadine fortalte eksempelvis at hun er én jente hjemme, og en annen på jobb.

Dette sammenfaller med forskning som har vist at uavhengig av hvilke identitetsposisjoneringer innvandrerne bruker for å beskrive seg selv, inntar de ulike identiteter i ulike sammenhenger (Huynh, Nguyen, & Benet-Martínez, 2011). Dette har vi sett er tilfellet for Sana, som uttrykker et stort ønske om å kalle seg og bli akseptert som norsk. I intervjuet forteller Sana at hun aldri kaller seg pakistaner, ”for det er hun ikke”, men sier imidlertid også at ”innenfor det pakistanske miljøet kaller man seg pakistaner”. I ulike kontekster utøver hun altså ulike nasjonale identiteter, til tross for hennes uttrykte ønske om å kalle seg norsk.

Mens erfaringer knyttet til transnasjonalitet er noe som går igjen i materialet, er det ikke alle som gir eksplisitt uttrykk for å ha en sammensatt nasjonal identitet. I stedet beskriver de en dual stedstilhørighet eller en opplevelse av å ha hjem på tvers av grenser, samtidig som de knytter sin nasjonale identitet til kun ett land eller én kultur.

Hjem på tvers av grenser. Stedstilhørighet kan defineres som følelser av tilhørighet som vi utvikler for steder vi kjenner godt (Gifford, 2002; Low & Altman, 1992). Denne stedstilhørigheten kan gjelde både steder i liten skala som nabolag og i stor skala som nasjon (Giuliani, 2003; Hauge, 2007). Særlig sterk tilhørighet utvikles gjerne til stedet en vokste opp (Measham, 2006). De fleste av innvandrerne som selv har migrert oppgir at de føler en vedvarende tilhørighet til opprinnelseslandet. Denne tilhørigheten er, i tillegg til oppvekst, sterkt knyttet til sosiale relasjoner. Nesten alle innvandrerne forteller at de har familie og venner som bor i utlandet. Dette fører til at mange ferierer der for å omgås dem. Flere forteller om årlige besøk, som gjerne går over flere uker. For dem som selv har migrert er det særlig nære relasjoner til foreldre og søsken som bidrar til stedstilhørigheten i opprinnelseslandet. Når disse relasjonene blir borte svekkes tilhørigheten. En deltaker fortalte at hennes tilhørighet til Pakistan ble redusert da moren døde. Mens hun tidligere aktivt ønsket å tilbringe lange perioder i Pakistan, erkjenner hun nå at hun lengter tilbake til Norge etter å ha vært på ferie der én uke.

På samme måte som familie og nettverk i opprinnelseslandet fremmer vedvarende tilhørighet der, påvirker sosiale bånd i Norge stedstilhørighet her. Etter å ha etablert egen familie her, med barn som har sin oppvekst og tilhørighet knyttet til Norge, uttrykker innvandrerne selv en større tilknytning til landet. Dette gjenspeiles i forskning gjort på tilhørighet, som tyder på at

det å danne familie fremmer stedstilknytning (Erdal & Ezzati, 2014). Et mantra som går igjen er at hjem er hvor familien er.

(Hjem for meg) det er her hvor barna trives og er født. Selvfølgelig har jeg mine sterke følelser for (by i Bosnia), uten tvil. Men, jeg har tenkt sånn, kanskje når jeg blir pensjonist? Men så tenker jeg men da er barna her, hva skal jeg gjøre der nede? Og så blir vi jo mer og mer norske – jeg har fortiden min og det var den beste perioden i livet mitt. Så kom krigen og jeg flyttet, hadde ikke noe valg, og her trives jeg rett og slett. Det er ikke noe alternativ, jeg føler meg trygg. (...) Det som er viktig er her og nå: Her er hjemmet mitt og er barna mine!” - Adela

Denne sammenkoblingen av hjem og familie stemmer godt overens med forskning som viser til at en opplevelse av hjem ikke nødvendigvis er knyttet til et bestemt sted, men heller til relasjoner til andre (Nowicka, 2007; Ralph & Staeheli, 2011). Mens det å koble familien med hjem synes å definere tilhørighet for mange, er det også noen som føler seg rotløse. Uansett om de er i Bosnia eller Norge, opplever de at de ikke er hjemme.

Hele tiden når man lever her tenker vi på hjemlandet. Når vi er der, føler vi oss ikke hjemme lengre. Jeg vet ikke hvor jeg hører hjemme lengre. Kanskje i Norge. Her er det lettere for meg. Når jeg er der nede, lengter jeg hit. - Krstina

En slik opplevelse av tilhørighet, kan skyldes såkalt romantisering av opprinnelseslandet. Forskning har vist at det å mimre om hjemmet, for eksempel gjennom å tenke på tidligere opplevelser, kan føre til en romantisert, nostalgisk forestilling av hjemmet (Boym, 2001, s. 50). Denne forestillingen står ofte i kontrast med den dagligdagse erfaringen av hjem. Dette synes å gjelde for flere av innvandrerne i vårt materiale, fortrinnsvis de som har migrert selv. Positive minner knyttet til for eksempel lek i barndommen og relasjonen til besteforeldre kan bidra til en slik idyllisk forestilling. Denne forestillingen stemmer ikke nødvendigvis overens med erfaringene man har når man er på besøk nå, og kan føre til opplevelse av rotløshet slik som Krstina gir uttrykk for.

Som vi har sett tidligere, knytter mange nasjonal identitet til stedet de hadde sin oppvekst. Mens mange av de som selv har migrert knytter sin nasjonalidentitet til opprinnelseslandet,

knytter flere av de norskfødte med innvandrereforeldre den til Norge. Videre er kulturelle praksiser og etnisitet aspekter innvandrerne vektlegger i sin opplevelse av nasjonal identitet. Tilhørighet er på sin side først og fremst knyttet til nære, sosiale relasjoner. Nasjonal identitet og tilhørighet knyttes altså til ulike dimensjoner i innvandrernes transnasjonale kontekst. Det er derfor flere som gir uttrykk for en dual tilhørighet, samtidig som de oppgir å ha en singulær nasjonal identitet.

Jeg har ikke mistet identiteten min, og det er jeg veldig glad for. Men jeg har prøvd å tilpasse meg, og mener at jeg har integrert meg i det norske samfunnet. Jeg har lært det norske språket. Jeg har ikke noe ønske om å "fornorske" meg, om å miste min identitet. Jeg jobber i Finansdepartementet, kjenner godt mange av kollegaene mine, jeg går ut på restaurant og på kino, alle steder der nordmenn er. Jeg synes at jeg tilhører disse stedene like mye, og dette mener jeg er en god form for integrering. Jeg går turer på de samme stedene der nordmenn gjør det, kjøper klær på de vanlige stedene og kler meg tilnærmet likt norske damer." - Mona

Mona beskriver seg i intervjuet kun som bosnisk, og gir uttrykk for at den bosniske identiteten er svært viktig for henne. Samtidig beskriver hun her en tydelig tilhørighet til både steder og kulturelle praksiser i det norske samfunnet. Hun sier hun trives godt i Norge, og anser det som sitt hjem. For Mona står ikke hennes bosniske identitet i noe motsetningsforhold til hverken tilhørighet eller integrering. Tilhørighet til det norske samfunnet anses av Mona som viktigere enn det hun anser som norsk identitet, som igjen ikke er noe hun ønsker seg.

Hvordan informantene beskriver eller plasserer sin identitet og tilhørighet er gjerne ikke absolutt eller bastant, men kan bedre beskrives som posisjoneringer i et kontinuum mellom norsk og pakistansk eller bosnisk. Ofte beskriver innvandrerne seg som mer eller mindre norske, eller mer eller mindre pakistanske eller bosniske. Også de som uttrykker en singulær nasjonal identitet, som Mona, forteller at hun har tatt til seg norske verdier og praksiser.

Livsfaser. Analysen har så langt vist at innvandrerne på ulike måter og i ulik grad gir uttrykk for hva vi kaller en transnasjonal identitet. På tvers av landsbakgrunn, migrasjonshistorie, kjønn og alder synes innvandrernes opplevelse av nasjonal identitet å være preget av transnasjonalitet og mangfoldighet. Samtidig kommer det tydelig frem i materialet at opplevelsen

av nasjonal identitet varierer mellom individer. Som vi har sett er en av måtene de individuelle variasjonene kommer til uttrykk gjennom ulik opplevelse av agens. Mens noen av innvandrerne føler seg fanget mellom identitetskategorier de ikke helt passer inn i, opplever andre at det er de selv som bestemmer og har kontroll over hvem de vil være til enhver tid. Vi har sett at Sana forsøker å skape en identitet som kan forene pakistansk og norsk kultur, mens Nadine holder sine nasjonale identiteter separat. Pavle sier han kan kalle seg både norsk og bosnisk, men også verdensborger. Disse beretningene er alle ulike fortellinger om posisjoneringer av nasjonale identiteter.

Ved analyse av de individuelle, transnasjonale identitetsopplevelsene, fant vi også systematiske variasjoner i hvorvidt innvandrerne posisjonerer seg som norske eller bosniske/pakistanske. Det er tradisjon for å knytte innvandreres systematisk varierende identitetsopplevelser til opprinnelsesland (Erdal & Ezzati, 2014). I vår analyse fremstod imidlertid innvandrernes alder og relativ lengde på deres botid i Norge som langt mer betydningsfullt for systematiske variasjoner i deres opplevelse av nasjonal identitet. Vi har et heterogent utvalg av individer med ulik alder, generasjonstilhørighet, utdanningsbakgrunn, migrasjonserfaringer og kultur. Høyere alder og relativ kortere botid syntes å være forbundet med posisjonering nærmere bosnisk eller pakistansk enn norsk i et kontinuum for nasjonal identitet, mens lavere alder og relativt lengre botid ga omvendt mønster. Dette kan indikere kritiske år i utformingen av nasjonal identitet. Tidligere i analysen har vi for eksempel sett at innvandrerne selv anså oppvekst i et annet land som uforenelig med norsk identitet, samtidig som de som kom til Norge i ung alder eller er født og oppvokst her brukte dette som et argument for at de kunne ha en norsk identitet.

Jeg føler meg veldig norsk. Tankegangen min er norsk. Hvis man er født og oppvokst i Pakistan også kommer hit så forblir jo mesteparten av tankegangen pakistansk. Men her blir det litt sånn at man blir halvt pakistansk og halvt norsk. Det er lettere for første generasjonen enn den andre generasjonen. Det er veldig vanskelig for de som bor her må tenke på begge. For jeg jobber og for de åtte timene er jeg norsk, men når jeg kommer hjem så er jeg pakistaner. Så det er vanskelig. - Sidra

Sidra er ung voksen, og oppvokst i Norge. Hennes svigermor, Nasreen, er middelaldrende, og kom til Norge som voksen.

Jeg er pakistaner. Tankegangen min er veldig pakistansk, men jeg har tatt til meg veldig mange gode egenskaper her som jeg ellers aldri ville hatt muligheten til. - Nasreen

Sidra og Nasreens posisjoneringer i et kontinuum for nasjonal identitet er i vårt materiale typisk for henholdsvis yngre innvandrere med relativt sett lang botid i Norge, og eldre innvandrere som har ankommet som voksne og bodd en mindre del av sitt liv i Norge. Dette samsvarer med nyere forskning, som indikerer at alder ved utvandring og botid i nytt land er viktige faktorer som er med å bestemme følelser av tilhørighet og identitet (Erdal & Ezzati, 2014). Jo eldre en person er ved innvandring til et nytt land, jo vanskeligere kan det være å lære språket, de sosiale kodene og etablere nye sosiale nettverk. Samtidig vil mulighetene for dette være større jo lengre personen blir boende (Erdal & Ezzati, 2014). Relevansen av tidsfaktorer for opplevelser av tilhørighet og identitet må også ses i sammenheng med den livsfasen en person befinner seg i. For eksempel har vi sett i vårt materiale at det å ha barn fører til sterkere tilhørighet til Norge. Det å ha barn som vokser opp og slår rot i landet, fører også til refleksjoner om muligheten for at barna vil ønske å bli i Norge og at også at potensielle barnebarn vil bo her. Mange gir uttrykk for at deres hjem er der hvor familien er.

En identitetsmarkør som imidlertid synes å variere systematisk med opprinnelsesland er betydningen av etnisitet. For pakistanere gir etnisitet kraftigere utslag i opplevelse av identitet enn hva tilfellet synes å være for bosniere. Dette kan tenkes å ha sammenheng med erfaringen av å være en såkalt synlig minoritet. En rapport utført av EU fant at synlige minoriteter, altså mennesker som ser annerledes ut enn flertallsbefolkningen, oftere føler seg utsatt for forskjellsbehandling enn andre minoriteter. Det ble for eksempel funnet at romaer og personer med afrikansk opprinnelse er mer utsatt for forskjellsbehandling enn mennesker fra tidligere Jugoslavia, øst-Europa og Russland (European Union Agency for Fundamental Rights, 2011, s. 4).

Jeg vet ikke om det er bevisst, men hvis noen spør hvor jeg er ifra, så sier jeg Pakistan. Jeg ser jo ikke norsk ut, så når jeg sier jeg er fra Norge, så vil de jo spørre opprinnelig hvor jeg er fra. - Ameria

Ameria kaster lys over hvordan hennes etnisitet blir sentral i hennes forståelse av hvem hun kan være. Denne forståelsen synes å være tett knyttet til omgivelsenes forventninger og tanker om hvem hun kan være, og deles av flere deltakere med pakistansk bakgrunn.

Systematiske variasjoner i hvor i et kontinuum for nasjonal identitet informantene posisjonerer seg, er i vår analyse imidlertid først og fremst knyttet til alder og botid, og ikke til landbakgrunn.

Uansett alder ved innvandring, botid og livsfase, er innvandreres tanker om tilhørighet og nasjonal identitet stadig i endring. Vårt materiale består av intervjuer, og gir kun et statisk bilde av en dynamisk identitet som stadig blir rekonstruert. At innvandrere på tvers av forskjellige opprinnelsesland har felles erfaringer i sin opplevelse av nasjonal identitet anser vi som et meget interessant funn i seg selv. Vi forstår disse felles erfaringene som individuelle varianter av opplevelse av transnasjonal identitet. En sammensatt nasjonal identitet står imidlertid i konflikt med rådende diskurser for identitet.

Avsluttende perspektiver

Formålet med denne studien var å undersøke hva innvandrernes fortellinger kunne lære oss om diskurser om nasjonal identitet, og hvordan innvandrerne konstruerer og posisjonerer sin nasjonale identitet i møte med disse. I dette kapittelet vil vi først oppsummere hovedlinjene i analysen. Deretter vil vi argumentere for at transnasjonalisme, i tillegg til å handle om aktiviteter på tvers av landegrenser, også utgjør en kontekst hvor innvandrerne konstruerer sine nasjonale identiteter. Videre vil vi utforske hvorvidt innvandrernes posisjonering mellom dikotome kategorier for nasjonal identitet kan være uttrykk for at en diskurs som svarer til deres opplevelser mangler. Avslutningsvis vil vi redegjøre for studiens mulige praktiske og teoretiske implikasjoner.

Hovedfunn i analysen

Analysen har vist at innvandrerne forholder seg til flere nasjonale identiteter og at de håndterer dette på ulike vis. Først så vi hvordan de beskriver hvorvidt de kan være norske eller ikke, og på hvilke måter de er bosniske eller pakistanske. Innvandrerne posisjonerer sin nasjonale identitet innen en kontekst hvor en essensialistisk forestilling om nasjonal identitet råder. Vår analyse indikerer at innvandrerne ikke opplever at de passer inn i den essensialistiske diskursen som nasjonal identitet utgjør. Med utgangspunkt i den rådende diskursen for nasjonalidentitet, posisjonerer innvandrere seg i et alternativ som rommer deres opplevelse av "et jeg mellom identiteter". De finner en annen posisjoneringsmulighet. Vi har kalt denne posisjoneringen den

transnasjonale identiteten. Felles for deres beretninger er at de alle dreier seg om en opplevelse av en nasjonalidentitet som er preget av både norsk og bosnisk eller pakistansk identitet og tilhørighet, fremfor enten eller. Innvandrerne gir derfor uttrykk for det transnasjonale ved sin identitet ved å veksle mellom de rådende, dikotome identitetsvariablene. De er altså prisgitt den tilgjengelige diskursen når de forsøker å uttrykke en subjektivt opplevd nasjonal identitet som er sammensatt. Denne sammensatte nasjonalidentiteten konstrueres i en kontekst som samtidig er norsk og transnasjonal.

En norsk og transnasjonal kontekst

Det at ”verden har blitt mindre” gjennom nye medier, kommunikasjonskanaler og økt reisevirksomhet antas å påvirke enkeltindividers liv og selvforståelse (Arnett, 2002). Egenskapene ved dagens sosiohistoriske kontekst, som økt kommunikasjon over landegrensene, er noe av det som bidrar til å muliggjøre transnasjonale sosiale felt (Kjeldstadli, 2008). Det er langt enklere for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Norge i dag å opprettholde jevnlig kontakt transnasjonalt enn det var tidligere. Moderne kommunikasjonsmidler og global mobilitet gjør det også mulig for innvandrere å utvikle en transnasjonalisme som antar nye former; praksiser som ikke er forankret i opprinnelseslandet, men i stedet der de er bosatt (Haikkola, 2011). I materialet gir både de som har innvandret selv og de som er norskfødte med innvandrerforeldre uttrykk for at de vil videreføre aspekter ved sin kultur, som for eksempel språk og familietradisjoner.

Det som kan betegnes som transnasjonale forbindelser er følgelig en del av våre informanters liv. Informantene inngår i forskjellige former for transnasjonale aktiviteter. Først og fremst opprettholder de, riktignok i noe ulik grad, bånd til opprinnelseslandene gjennom feriereiser, og kontakt med familie, slektninger og venner over telefon. Samtlige av innvandrerne forteller at de har slektninger i opprinnelseslandet, og flertallet oppgir at de ferierer der sammen med dem. Mens transnasjonalisme og transnasjonale aktiviteter er blitt knyttet til vedvarende tilknytning til opprinnelsesland (e.g., Al-Ali, Black, & Koser, 2001; Berry et al., 2006; Erdal & Oeppen, 2013), er det i mindre grad blitt utforsket hvordan dette transnasjonale feltet utgjør konteksten mange innvandrere konstruerer sine nasjonale identiteter i.

Innvandrerens transnasjonale forbindelser fører til at nasjonal identitetskonstruksjon foregår i flere kontekster enn den norske. I innvandrerens beretninger fremstår det vi i analysen har kalt omgivelsenes identitetstilskrivninger som særlig sentralt i denne sammenheng.

Opplevelsen av å bli ansett som utenlandsk både i opprinnelseslandet og i Norge er en viktig del av hvordan informantene forholder seg til sine nasjonale identiteter. Konstruksjon av nasjonal identitet foregår i individets interaksjon med omgivelsene (Bronfenbrenner, 1977, 1979; Jenkins, 2006). Det at andre gir uttrykk for at man ikke kan være fullverdig del av verken den bosniske/pakistanske eller norske identiteten, går inn i innvandrernes forståelse av hvem de er og hvor de hører til. Dette er med på å bidra til at flere beskriver at de er ”litt” norske og ”litt” bosniske eller pakistanske, mens det er få som fullt ut påtar seg den ene eller den andre nasjonalidentiteten. I stedet posisjonerer de seg mellom de to tilgjengelige identitetskategoriene. Innvandrernes opplevelse av nasjonal identitet påvirkes av hva de opplever at de kan bli akseptert som av andre i ulike kontekster. Dette gjelder hva de kan bli akseptert som av nordmenn, men også av familien og andre pakistanere eller bosniere. Flere av de lokale mikrosystemene innvandrerne lever i kan således anses å være både norske og transnasjonale. Flere av informantene oppgir at de forholder seg til en norsk kontekst på skole eller jobb, og en bosnisk eller pakistansk kontekst hjemme. Utover dette oppgir mange at de har sosiale nettverk som i stor grad består av andre henholdsvis bosniere eller pakistanere, eller andre som ikke har etnisk norsk bakgrunn. Dette innebærer at innvandrerne i hverdagen forholder seg til flere land og kulturer. I informantenes hverdag synes det transnasjonale å være en del av det lokale. Identitetskonstruksjon, slik informantene beskriver det, foregår i en lokal norsk kontekst hvor innvandrerne samtidig forholder seg til det transnasjonale.

I tillegg til mikrosystemene innvandrerne har kontakt med i det daglige, som familie, skole og jobb, befinner de seg i en bredere makrokontekst. Som vi har sett i analysen, må innvandrerne også forholde seg til denne makrokonteksten og de tilgjengelige diskurser på makronivå i sin konstruksjon av nasjonal identitet.

Rådende og manglende diskurser

I det transnasjonale feltet som i vår lesning utgjør innvandrernes kontekst for konstruksjon av nasjonal identitet, veksler innvandrerne mellom bosnisk eller pakistansk nasjonalidentitet på den ene siden og norsk på den andre. Innvandrerne tar altså utgangspunkt i den rådende, essensialistiske diskursen for identitet når de skal konstruere sin nasjonalidentitet. Fra et diskursiv-psykologisk perspektiv forstår vi innvandrernes posisjoneringer som manifestasjoner av hvilke diskurser for nasjonalidentitet som er rådende på makronivå i samfunnet.

I møte med rådende diskurser for nasjonal identitet, opplever innvandrerne å ikke kunne kvalifisere til å kunne kalle seg helt norske. Samtidig gir de uttrykk for at de heller ikke føler seg helt bosniske eller pakistanske. Dette illustreres i fortellinger fra innvandrere som opplever seg fanget mellom identiteter, og innvandrere med det vi har kalt en shoppende identitet. Hvorvidt den transnasjonale identiteten oppleves som problematisk utgjør i vår analyse skillet mellom disse kategoriene av opplevelser. Allikevel synliggjør begge posisjoneringene at innvandrerne vanskelig finner egnede begreper for å posisjonere sin nasjonale identitet uten å ta utgangspunkt i dikotome kategorier. Det kan virke som om det språklig sett mangler en diskurs som svarer til deres transnasjonale virkelighet. I det diskursive tomrommet setter innvandrerne i sine beretninger dikotome identitetsvariabler som norsk og bosnisk opp mot hverandre for å beskrive sin opplevelse av nasjonal identitet. De ser i vår lesning seg nødt til å ta utgangspunkt i kategorier de ikke passer inn i for å beskrive sine identitetsopplevelser.

Mot dette bakteppet kan man reflektere over hvorvidt det kan være mangelen av en diskurs for transnasjonal identitet som gjør at innvandrerne posisjonerer seg mellom rådende identitetskategorier. Innvandrernes opplevelser av å ha en sammensatt nasjonal identitet har ikke et motstykke i rådende diskurs. Om så hadde vært tilfelle, er det nærliggende å tro at innvandrerne ville forstå sin sammensatte nasjonale identitet i en integrert helhet fremfor i bruddstykker. Videre kan man anta at transnasjonal identitet som tilgjengelig diskurs ville kunne oppleves som en anerkjennelse av sammensatt nasjonal identitet. Dette ville muligens lette på de konfliktfylte identitetsopplevelsene flere opplever, og som er assosiert med lav selvfølelse (Hoersting & Jenkins, 2011; Pollock & Van Reken, 2009). En slik anerkjennelse vil kanskje samtidig kunne fasilitere en bevisstgjøring og nyttiggjøring av de ressursene som er forbundet med sammensatt identitet, som økt kulturkompetanse (Pollock & Van Reken, 2009).

Praktiske implikasjoner

I vår lesning av innvandrernes beretninger går det frem at de fremfor å posisjonere seg innenfor gjeldende kategorier for nasjonal identitet, med utgangspunkt i en transnasjonal kontekst, posisjonerer seg mellom dem. I det følgende vil vi utforske hvorvidt doble statsborgerskap kan fungere som et utgangspunkt for en diskurs som harmonerer bedre med den virkeligheten mange mennesker i Norge opplever. Verden og det norske samfunnet blir i økende grad globalisert, og denne trenden viser ingen tegn på å snu. I Norge bor det nå innbyggere med bakgrunn fra 221 land, og 15,6 prosent av befolkningen regnes som innvandrere (SSB, 2015).

Dette innebærer et nasjonalt fellesskap som rommer en rekke ulike etnisiteter og kulturer. Vi mener at dette, sammen med informantenes beretninger, kan indikere at nasjonalitet i økt grad bør baseres på statsborgerskap, og medfølgende verdier om demokrati, menneskerettigheter og respekt for landets lover.

Etter syv års botid i Norge, har innvandrere muligheten til å søke om norsk statsborgerskap. Det er i Norge i dag kun mulig å ha ett statsborgerskap. Det innebærer at dersom en innvandrers skulle ønske å søke om norsk statsborgerskap, må han eller hun samtidig gi opp statsborgerskapet knyttet til sitt opprinnelsesland. Vi foreslår at å tillate dobbelt statsborgerskap er et steg i riktig retning for å anerkjenne den transnasjonale og sammensatte nasjonale identiteten innvandrerne i vårt materiale gir uttrykk for. En slik endring vil være i takt med land i Europa for øvrig, hvor muligheten for dobbelt statsborgerskap i økende grad er normen (Føllesdal, 2015, 2. januar). Å åpne for dobbelt statsborgerskap mener vi vil kunne bidra til en diskurs hvor nasjonal identitet kan knyttes til flere nasjoner og kulturer. Det å ha muligheten til å ha nasjonal identitet knyttet til to nasjoner, åpner for en normalisering av en sammensatt nasjonal identitet.

Man kan tenke seg at nasjonal identitet knyttet til statsborgerskap kan bli fremtiden i en stadig mer globalisert verden (Eriksen, 2004). Forskning har indikert at nasjonal identifikasjon med bopsettingslandet synes lettere tilgjengelig for innvandrere i typiske migrasjonsland som USA og Canada enn i europeiske land (Castles, 2000). I slike typiske migrasjonsland identifiserer innvandrerne seg gjennom statsborgerskap og identifikasjon med landets definerte grunnverdier, mens i europeiske land defineres det å befinne seg på innsiden av det nasjonale fellesskapet i større grad ut fra det å tilhøre et delt forestilt kulturelt fellesskap (Castles, 2000). Det at Norge, i likhet med mange andre europeiske land, i økende grad også blir migrasjonsland kan med tiden føre med seg en rekonseptualisering av nasjonal identitet og tilhørighet. Nasjonale identiteter er en sosial konstruksjon. De er ikke statiske, men blir stadig de- og rekonstruert i tråd med sosiohistoriske forhold. I en studie utført mellom 2002 og 2004 i Oslo, ble det gjort 44 intervjuer med majoritetsnordmenn bosatt i multietniske norske drabantbyområder (Vassenden, 2010). I disse intervjuene ble norskhet eksplisitt tematisert, og Vassenden (2010, s. 743) fant at flere av de etnisk norske informantene koblet norskhet fra etnisitet. Dette kan indikere at økt mangfold kan bidra til et skifte bort fra etniske definisjoner av nasjonal identitet. Vassenden (2010, s. 743) kaller denne forståelsen av nasjonen som beveger seg bort fra en etnisk forståelse av norskhet, en

flerkulturell suksess. Hans studie indikerer at økt etnisk og kulturelt mangfold i et land over tid kan føre til en dreining bort fra etnokulturelle forståelser av nasjonal identitet og tilhørighet.

Teoretiske implikasjoner og fremtidig forskning

En av årsakene til at det finnes lite forskning som direkte tar for seg transnasjonal identitet, kan være at transnasjonalisme som perspektiv ikke har blitt anvendt for å forstå migranters opplevelser av nasjonal identitet (Brekke et al., 2010). Vi har sett at selv om flere studier ser på transnasjonale aktiviteter (e.g., Al-Ali et al., 2001; Erdal & Oeppen, 2013; Faist, 2000), er det er få av dem som belyser konsekvensene denne transnasjonalismen har for konstruksjonen av nasjonal identitet. På bakgrunn av vår studie vil vi foreslå at en transnasjonal opplevelse av identitet er et viktig psykologisk aspekt ved transnasjonalisme. Vi mener at transnasjonalisme vil være et fruktbart utgangspunkt for å forstå de vedvarende båndene mellom ankomst- og avsenderland, og de psykologiske konsekvensene det har for individer.

Mens det i forskning på innvandrere er tradisjon for å kategorisere med utgangspunkt i landsbakgrunn, var fortellingene i vår analyse mer like enn ulike på tvers av innvandrergrupper. Dette sammenfaller med funn i andre studier. Et eksempel på dette er en nylig utført studie som så på ulike gruppers tilhørighet til henholdsvis Norge og opprinnelsesland, hvor det ble funnet mange fellestrekk i informantenes erfaringer (Erdal & Ezzati, 2014). Forskerne bemerker at disse fellestrekkene ikke først og fremst hadde sin rot i landsbakgrunn, men at alder ved innvandring, botid i Norge og ulike livsfaser viste seg å være viktigere dimensjoner ved tilhørighet til Norge (Erdal & Ezzati, 2014). Eksempelvis opplevde foreldre til skolebarn sterkere tilhørighet til Norge enn andre på tvers av landsbakgrunn. Å fremheve andre dimensjoner enn landsbakgrunn er et viktig steg for å belyse nye sider ved det mangfoldige Norge. Mens det å se på innvandrergrupper basert på landsbakgrunn kan løfte opp unike gruppeerfaringer, kan det fjerne fokus fra andre aspekter som felles migrasjonserfaringer, individuelle forskjeller og faktorer som alder, botid og livsstadier.

Konklusjon

Denne studien har ved hjelp av innvandreres beretninger illustrert hvordan essensialistiske diskurser for nasjonal identitet synes å være rådende i det norske samfunnet. Mens disse diskursene fordrer at mennesker kun kategoriseres som enten norske eller ikke-norske, peker vår studie i retning av at innvandrere likevel konstruerer sammensatte nasjonalidentiteter.

Konstruksjonen av nasjonal identitet foregår ikke utelukkende i en norsk kontekst, men i en

kontekst som samtidig er transnasjonal. Essensialistiske og sosialkonstruksjonistiske diskursive tilnæringer til en forståelse av nasjonal identitet gir imidlertid ulike former for innsikt. For innvandrere kan den rådende, essensialistiske forståelsen av nasjonal identitet innebære fragmentert tilhørighet og utenforskap. En sosialkonstruksjonistisk forståelse åpner på sin side for en transnasjonal identitetskonstruksjon som langt på vei avviser den essensialistiske dikotomien og innebærer flere posisjoneringsmuligheter. Innvandrernes opplevde nasjonale identiteter synes i vår analyse å harmonere med en sosialkonstruksjonistisk diskurs for nasjonal identitet. Vår studie indikerer imidlertid at innvandrerne opplever at en slik diskurs i begrenset grad er tilgjengelig, da adekvate språklige begreper synes å mangle. Innvandrerne ser seg derfor nødt til å ta utgangspunkt i dikotome kategorier for å beskrive en nasjonal identitet som i realiteten er sammensatt.

Litteratur

- Abebe, D. S. (2010). Public health challenges of immigrants in Norway: a research review (s. 5-79). Oslo: Norwegian Center for Minority Health Research.
- Abebe, D. S., Lien, L., & Hjelde, K. H. (2014). What we know and don't know about mental health problems among immigrants in Norway. *Journal of Immigrant and Minority Health, 16*(1), 60-67. doi: 10.1007/s10903-012-9745-9
- Al-Ali, N., Black, R., & Koser, K. (2001). The limits to transnationalism: Bosnian and Eritrean refugees in Europe as emerging transnational communities. *Ethnic and Racial Studies, 24*, 578-600. doi: 10.1080/01419870120049798
- Andersson, M. (2007). Migrasjon som utfordring: Kritikk av metodologisk nasjonalisme. I Ø. Fuglerud & T. Hylland Eriksen (Red.), *Grenser for kultur: Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax.
- Arnett, J. J. (2002). The psychology of globalization. *American Psychologist, 57*, 774-783. doi: 10.1037//0003-066X.57.10.774
- Bamberg, M., De Fina, A., & Schifffrin, D. (2011). Discourse and Identity Construction. I S.J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (Red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 177-199). London: Springer.
- Barrett, M. (2001). The development of national identity: a conceptual analysis and some data from Western European studies. I M. Barrett, T. Tiazanova & M. Volovikova (Red.), *Development of National, Ethnolinguistic and Religious Identities in Children and Adolescents* (s. 16-58). Moscow: Institute of Psychology, Russian Academy of Sciences.
- Baumeister, R. F. (1999). *The self in social psychology*. Philadelphia, PA: Psychology Press.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. E. (2006). *Immigrant youth in cultural transition: Acculturation, identity, and adaptation across national contexts*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Blakar, R. M. (2006). *Språk er makt* (7. utg.). Oslo: Pax.
- Bolstad, B. (2008). *Å være flerkulturell, utenlandsk, norsk og muslim—alt på en gang. Etnisitet, religion og transnasjonal orientering som elementer i konstruksjonen av identitet*. (Masteroppgave), Universitetet i Bergen, Norge. Lastet ned fra <https://bora.uib.no/handle/1956/3244>
- Boym, S. (2001). *The future of nostalgia*. New York: Basic Books.

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brekke, J.-P., Aarset, M. F., Lidén, H., & Andenæs, K. (2010). Innvandring og flukt til Norge. En kunnskapsgjennomgang 1990-2009. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Brewer, M. B., & Gardner, W. (1996). Who is this "We"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of personality and social psychology*, 71(1), 83-93. doi: 10.1037/0022-3514.71.1.83
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513-531. doi: 10.1037/0003-066X.32.7.513
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental psychology*, 22, 723-742. doi: 10.1037/0012-1649.22.6.723
- Brown, G., & Yule, G. (1983). *Discourse analysis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond "identity". *Theory and society*, 29(1), 1-47. doi: 10.3917/arss.139.0066
- Burr, V. (1995). *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Castles, S. (2000). *Ethnicity and globalization: From migrant worker to transnational citizen*. London: Sage Publications.
- Chen, S. X., Benet- Martínez, V., & Bond, M. H. (2008). Bicultural Identity, bilingualism, and psychological adjustment in multicultural societies: immigration- based and globalization- based acculturation. *Journal of personality*, 76, 803-838. doi: 0.1111/j.1467-6494.2008.00505.x
- Chiu, C.-Y., & Hong, Y.-Y. (2013). Globalization and Multicultural Identities. I Chi-Yue Chiu & Ying-Yi Hong (Red.), *Social psychology of culture* (s. 281-308). New York: Psychology Press.
- Chrysochoou, X. (2004). *Cultural diversity: It's social psychology*. London: Blackwell Publishing.
- Cieurzo, D., & Keitel, M. A. . (1999). Ethics in qualitative research. I M. Koapala & L. A. Suzuki (Red.), *Using qualitative methods in psychology* (s. 63-75). Thousand Oaks: Sage Publications.

- Eide, E., & Simonsen, A. H. (2007). *Mistenkelige utlendinger: minoriteter i norsk presse gjennom hundre år*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Erdal, M. B., & Ezzati, R. (2014). 'Where are you from' or 'when did you come'? Temporal dimensions in migrants' reflections about settlement and return. *Ethnic and Racial Studies*, 38(7), 1-16. doi: 10.1080/01419870.2014.971041
- Erdal, M. B., & Oeppen, C. (2013). Migrant balancing acts: understanding the interactions between integration and transnationalism. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39, 867-884. doi: 10.1080/1369183X.2013.765647
- Eriksen, T. H. (2004). Place, kinship and the case for non- ethnic nations. *Nations and Nationalism*, 10(1- 2), 49-62. <http://hyllanderiksen.net/Place.pdf>
- Eriksen, T. H. (2013). *Immigration and national identity in Norway* Hentet fra <http://www.migrationpolicy.org/research/immigration-and-national-identity-norway>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2011). EU-MIDIS Data in Focus 5: Multiple discrimination. doi: 10.2811/95159
- Faist, T. (2000). *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford: Oxford University Press.
- Fangen, K. (2006). Assimilert, hybrid eller inkorporert i det etniske? Tilpasning og identifikasjon blant somaliere i Norge. *Sosiologisk tidsskrift*, 14(1), 4-33. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-18736>
- Føllesdal, A. (2015, 2. januar). Vi bør gjøre som Danmark, *Aftenposten.no*. Lastet ned fra <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Vi-bor-gjore-som-Danmark-7843032.html>
- Fossey, E., Harvey, C., McDermott, F., & Davidson, L. (2002). Understanding and evaluating qualitative research. *Australian and New Zealand journal of psychiatry*, 36, 717-732. doi: 10.1046/j.1440-1614.2002.01100.x
- Foucault, M. (1972). *The archeology of knowledge*. New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1988). The ethic of care for the self as a practice of freedom. I J. Bernauer & G. Rasmussen (Red.), *The final Foucault*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gele, A. A., & Mbalilaki, A. J. (2013). Overweight and obesity among African immigrants in Oslo. *BMC research notes*, 6(1), 119-124. doi: 10.1186/1756-0500-6-119
- Gergen, K. J. (1985). The social constructionist movement in modern psychology. *American psychologist*, 40(3), 266-275. doi: 0003-066X/85/500.75

- Gifford, R. (2002). *Environmental psychology: principles and practice* (3rd utg.). Canada: Optimal Books.
- Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. I M. Bonnes, T. Lee & M. Bonaiuto (Red.), *Psychological theories for environmental issues* (s. 137-170). England: Ashgate Publishing.
- Goth, U. S. (2014). Toleranse, kultursensitivitet og akkulturasjon: Interkulturelle utfordringer for primærhelsetjenesten og nyankomne innvandrere i Norge. *FLEKS - Scandinavian Journal of Intercultural Theory and Practice*, 1(1), 1-19. doi: <http://dx.doi.org/10.7577/fleks.843>
- Gressgård, R. (2007). Det beste fra to kulturer: Frihet og fellesskap. I Ø. Fuglerud & T. H. Eriksen (Red.), *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax.
- Grue, J. (2013). Diskurs. *Store norske leksikon*. Lastet ned 9. april, 2015, fra <https://snl.no/diskurs>.
- Haikkola, L. (2011). Transnational and local negotiations of identity. *Nordic Journal of Migration Research*, 1(3), 156-165. doi: 10.2478/v10202-011-0019-8
- Hassan, S. C. (2010). *Identitet over grenser: tilhørighet som forestilling og praksis i et somalisk diasporasamfunn*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo, Oslo. Lastet ned fra <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-25393>
- Hauge, Å. L. (2007). Identitet og sted: En sammenligning av tre identitetsteorier. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44, 980-987. http://psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=28415&a=2
- Haukelien, H. (2006). *Norsk på nytt. En evaluering av prosjektet Norsk i går, i dag og i morgen*. Bergen: Norsk kulturråd.
- Heaton, J. (2008). Secondary Analysis of Qualitative Data. I P. Alasuutari, L. Bickman & J. Brannen (Red.), *The SAGE Handbook of Social Research Methods* (s. 506-520). London: Sage Publications.
- Hoersting, R. C., & Jenkins, S. R. (2011). No place to call home: Cultural homelessness, self-esteem and cross-cultural identities. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(1), 17-30. doi: 10.1016/j.ijintrel.2010.11.005
- Hogg, M. A. (2008). Personality, individuality, and social identity. I F. Rhodewalt (Red.), *Personality and social behavior* (s. 177-196). New York: Psychology Press.

- Huynh, Q.-L., Nguyen, A.-M. T. D., & Benet-Martínez, V. (2011). Bicultural identity integration. I S.J. Schwartz, K. Luyckx & V. L. Vignoles (Red.), *Handbook of identity theory and research* (s. 827-842). London: Springer.
- IMDi. (2009). Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv *Årsrapport 2009*.
http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/IMDI_Aarsrapport_2009_hele.pdf.
- Jacobsen, C. M. (2002). *Tilhørighetens mange former: Unge muslimer i Norge*. Oslo: Unipax.
- Jenkins, R. (2006). *Social Identitet*. Århus: Academica.
- Kavli, H. C., & Nadim, M. (2009). Familiepraksis og likestilling i innvandrede familier (Vol. 39). Oslo: Fafo.
- Kjeldstadli, K. (2008). *Sammensatte samfunn: innvandring og inkludering*. Oslo: Pax.
- Lesser, J. (1999). *Negotiating national identity: Immigrants, minorities, and the struggle for ethnicity in Brazil*: Duke University Press.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Narrative research: Reading, analysis and interpretation*. London: Sage Publications.
- Lien, L., Thapa, S. B., Rove, J. A., Kumar, B., & Hauff, E. (2010). Premigration traumatic events and psychological distress among five immigrant groups: results from a cross-sectional study in Oslo, Norway. *International Journal of Mental Health*, 39(3), 3-19. doi: 10.2753/IMH0020-7411390301
- Løvgren, M. (2007). *Identifisering og forhandling: Somaliske jenter i Norge*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo, Norge. Lastet ned fra <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-17959>
- Low, S. M., & Altman, I. (1992). *Place attachment*. New York: Plenum.
- Lynnebakke, B., & Fangen, K. (2011). Tre oppfatninger av norskhet: Opphav, kulturell praksis og statsborgerskap. *Sosiologi i dag*, 41(3-4).
<http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/282/268>
- Mahmoud, N. J. (2013). *Twisting Identity and Belonging Beyond Dichotomies: The Case of Second Generation Female Migrants in Norway*. Münster: LIT Verlag.
- Malczewska-Iversen, N. (2012). *Transnasjonal selvpresentasjon: En kvalitativ studie om hvordan livet til polske jenter i Norge kan forstås i lys av transnasjonalisme*. (Masteroppgave), Universitetet i Bergen, Norge. Lastet ned fra <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:no:ntnu:diva-17698>

- Measham, T. G. (2006). Learning about environments: the significance of primal landscapes. *Environmental Management*, 38, 426-434. doi: 10.1007/s00267-005-0205-3
- Murray, M. (2008). Narrative psychology. I J. A. Smith (Red.), *Qualitative psychology. A practical guide to research methods*. London: Sage Publications.
- Nafstad, H. E., & Blakar, R. M. (2013). Community-psykologi: Lokalt og global. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 50, 419-425. <http://www.psykologtidsskriftet.no/pdf/2013/419-425.pdf>
- Nowicka, M. (2007). Mobile locations: construction of home in a group of mobile transnational professionals. *Global Networks*, 7(1), 69-86. doi: 10.1111/j.1471-0374.2006.00157.x
- Oppedal, B., Røysamb, E., & Heyerdahl, S. (2005). Ethnic group, acculturation, and psychiatric problems in young immigrants. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 646-660. doi: 10.1111/j.1469-7610.2004.00381.x
- Pedersen, W. (2013). Alkoholavholdende - en risikogruppe? *Tidsskrift for den Norske Legeforening*, 133(1), 33-36. doi: 10.4045/tidsskr.12.1017
- Peters, B. (2002). A new look at 'national identity'. How should we think about 'collective' or 'national identities'? Are there two types of national identities? Does Germany have an ethnic identity, and is it different? *European Journal of Sociology*, 43(1), 3-32. doi: 10.1017/S0003975602001005
- Pollock, D.C., & Van Reken, R.E. (2009). *Third culture kids: The experience of growing up among worlds*. Boston: Nicholas Brealy Publishing.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage Publications.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1994). Analyzing discourse. I A. Bryman & B. Burgess (Red.), *Analyzing Qualitative Data* (s. 47-66). London: Routledge.
- Prieur, A. (2004). *Balansekunstere: Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax.
- Ralph, D., & Staeheli, L. A. (2011). Home and migration: mobilities, belongings and identities. *Geography Compass*, 5, 517-530. doi: 10.1111/j.1749-8198.2011.00434.x
- Rolfsen, U. I. (Forfatter). (2014). Frivillig Tvang. I I. O. Isunget (Produsent), *Brennpunkt*. Oslo: NRK.
- Rose, G. (1982). *Deciphering sociological research*. London: The Macmillan Press Ltd.

- Schnapper, D. (1995). The idea of nation. *Qualitative Sociology*, 18(2), 177-187. doi: 10.1007/BF02393489
- Sedikides, C., & Gregg, A. P. (2007). Portraits of the self. I M. A. Hogg & J. Cooper (Red.), *The SAGE handbook of social psychology* (s. 93-122). London: Sage Publications.
- SSB. (2007). Fakta om 18 innvandregrupper i Norge. I K. Henriksen (Red.), *Rapporter* (Vol. 29, s. 2-219). Oslo-Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- SSB. (2008). Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006. I S. Blom & K. Henriksen (Red.), *Rapporter* (Vol. 5, s. 15-140). Oslo-Kongsvinger.
- SSB. (2013). Stort mangfold i lille Norge: Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre – befolkningsstatistikk. *Samfunnsspeilet*, 5, 11-19. <http://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/attachment/151661?ts=142b3125768>
- SSB. (2015). Nøkkeltall for innvandring og innvandrere. Lastet ned 16/4, 2015, fra <http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall/innvandring-og-innvandrere>
- Stöber, J. (2001). The Social Desirability Scale-17 (SDS-17): Convergent validity, discriminant validity, and relationship with age. *European Journal of Psychological Assessment*, 17(3), 222-232. doi: 10.1027//1015-5759.17.3.222
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. I W.G. Austin & S. Worchel (Red.), *The social psychology of intergroup relations* (s. 33-47). Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Timofeeva, J., & Wold, A. H. (2012). Cross-linguistic Russian-Norwegian families in Norway: Language choice, family contexts and bilingual development. *NOA - Norsk som andrespråk*, 28(1), 50-90. <http://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/561>
- Valenta, M., & Bunar, N. (2010). State assisted integration: Refugee integration policies in Scandinavian welfare states: the Swedish and Norwegian experience. *Journal of Refugee Studies*, 23, 463-483. doi: 10.1093/jrs/feq028
- Valenta, M., & Strabac, Z. (2013). The dynamics of Bosnian refugee migrations in the 1990s, current migration trends and future prospects. *Refugee Survey Quarterly*, 32(3), 1-22. doi: 10.1093/rsq/hdt013
- Van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: a quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological bulletin*, 134, 504-535. doi: 10.1037/0033-2909.134.4.504

- Vassenden, A. (2010). Untangling the different components of Norwegianness. *Nations and Nationalism*, 16, 734-752. doi: 10.1111/j.1469-8129.2009.00438.x
- Vassenden, A. (2011). Hvorfor en sosiologi om norskhet må holde norskheter fra hverandre. *Sosiologi i dag*, 41(3-4). <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/283>
- Vestel, V. (2004). A community of differences: Social relations, popular culture and leisure in a multicultural suburb, in "Rudenga", East side Oslo. *World Leisure Journal*, 46(1), 46-55. doi: 10.1080/04419057.2004.9674348
- Virta, E., Sam, D. L., & Westin, C. (2004). Adolescents with Turkish background in Norway and Sweden: A comparative study of their psychological adaptation. *Scandinavian journal of psychology*, 45(1), 15-25. doi: 10.1111/j.1467-9450.2004.00374.x
- Willig, C. (2013). *Introducing qualitative research in psychology* (2nd utg.). London: Open University Press.
- Wodak, R., de Cilla, R., Reisigl, M., & Liebhart, K. (2009). *The discursive construction of national identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Yardley, L. . (2013). Demonstrating validity in qualitative psychology. I J. A. Smith (Red.), *Qualitative psychology: A Practical Guide to Research Methods* (2. utg., s. 235-251). London: Sage Publications.

Vedlegg

Vedlegg 1. Intervjuguide for livsløpsintervjuer med bosniske flyktninger

Norsk i går, i dag, i morgen?
— dokumentasjon av nyere innvandring til Norge

Innledning

Hvor og når født.

Besteforeldrenes generasjon

Husker du bestemor – bestefar (mormor / morfar)

Hvor bodde de

Hva gjorde de

Hvor mange barn hadde de

Så du dem ofte

Hva tror du var deres hovedinteresser

Hvordan vil du karakterisere dem

Var de religiøse

Var du nær dem

Har noen av dem hatt sterk innflytelse på deg

På samme måte besteforeldrene på den andre siden (farmor / farfar)

Eventuelle stebesteforeldre

Var det noen andre slektninger eller andre fra den generasjonen som hadde betydning for deg

Hva slags arbeid hadde de

Foreldrene

Kan du fortelle om foreldrene dine.. La oss starte med din far.

Hvor og når ble han født

Hva slags arbeid hadde han.

Hadde han noen ganger mer enn en jobb.

Kan du beskrive ham for meg

Var han religiøs

Opplevde du at du var nær ham

Var han lett å snakke til

Hva slags språk snakket dine foreldre

Mor – samme type spørsmål

Hvis vi tenker på dine foreldre som et par. Kan du si hva slags forhold de hadde til hverandre slik du kjenner det.

Hva var det beste ved deres forhold, det verste.

Dersom skilt.

Hvorfor tror du at de ble skilt.

Kan du fortelle om skilsmissen.

Hvordan forandret dette livet for deg.

Hvordan ble forholdet til dem senere.

Fikk noen av dem nye partnere.

Hvordan vil du si at skilsmissen innvirket på deg.

Få litt innsikt i eventuelle steforeldre. Omtrent samme spørsmål som foreldre. Hadde de egne barn. Hvordan gikk det? Var dere nær?

Søsken

Hvilken plass i rekken er du

Bodde alle dine brødre og søstere sammen med dere

Oppdro dine foreldre deg til å betrakte visse ting i livet som viktigere enn andre

Hva slags person håpet de at du skulle bli

Hva skjedde når du gjorde noe de ikke likte

Var dine foreldre strenge med dere – oppdro de dere ulikt etter kjønn / nr. i rekken

Hvordan kom dere søsken overens.

Har du mye kontakt med dine søsken nå

Hva gjør de

Tanter, onkler, kusiner

Hva med tanter og onkler. Bodde noen i nærheten da du var barn

Så du dem ofte. Var noen av dem dine favoritter

Hadde de innflytelse på ditt liv

Fettere og kusiner.

Hva slags forhold hadde dere

Holder dere fortsatt forbindelse. Hvordan – problematisk med geografisk avstand eller ikke

Hvordan holdt folk som bodde forskjellige steder kontakt

Hadde du gudforeldre, eller andre familievenner som betydde mye for deg.

Hendte det at den utvidete familien kom sammen, begravelse, giftermål.

Kan du beskrive en slik sammenkomst.

Hvor mange ville overnatte.

Har dere fortsatt slike store sammenkomster

Hva slags informasjon var det viktig å formidle til andre.

Daglig liv i din barndom

Nå ville jeg like å spørre noen spørsmål om ditt dagligliv i din barndom.

Hvem eide huset.

Eier familien fortsatt huset

Hvis leid, hvordan var forholdet til huseier?

Kan du beskrive huset for meg, gjerne tegne grunnplan.

Hvor mange rom hadde det.

Hvor sov de forskjellige

Var det noen rom som spesielt ble ansett som kvinnenenes rom.

Var det noen rom som var ansett som mennenes rom

Hva slags møbler var det.

Gjorde dine foreldre forandringer i din barndom.

Hvem bodde i huset da du vokste opp.

Var det noen andre utenom familien?

Hvem gjorde hva i huset da du var liten – koking, vasking, reparasjoner.

Hjalp du til i huset.

Hjalp dine søsken til.

Hvem laget / kjøpte klærne dine.

Dyrket dine foreldre frukt eller grønnsaker. Holdt de husdyr. Hjalp du med dette.

Hjalp din far til i huset. Passet han deg, eller lekte han med deg.

Lekte din mor med deg.

Evt andre som lekte med barna – hushjelp, "dadda", besteforeldre-generasjonen, andre

Satt familien ned sammen under måltidene.

Kunne du snakke under måltidene.

Hvem lekte du med da du var barn.

Hva slags leker lekte du. Hadde du kjeledyr, deltok i noen klubber el.l.

Når faren og moren ikke arbeidet - hva slags ting gjorde de sammen for å ha det hyggelig.

Gikk noen gang hele familien ut sammen?

Reiste dere noen gang på ferie.

Gikk du i kirken/moskeen/katedralen/synagogen/annet religiøst sted da du var barn.

Var noen alvorlig syke da du var barn.

Hva slags hjelp fikk de.

Hvordan virket dette inn på deres liv?

Da du var barn, var det noen gang snakk om politikk eller fagforeninger?

Var familien involvert i slikt?

Samfunn og klasse

Ser du på deg selv som en landsens eller byjente/gutt.

Kan du beskrive ditt barndoms nabolag for meg.

Hjalp naboene hverandre. Hvordan

Hjalp noen av naboene noen gang, f. eks. ved barnefødsel eller sykdom, eller dødsfall?

Rettet de noen gang på deg (oppdragelse)

Hva ville de irritere seg over?

Hadde dine foreldre venner?

Var din mors venner forskjellige fra din fars? Når så de dem. Var de hjemme hos dere.

Fikk du ofte være med?

Mange folk deler samfunnet inn i ulike sosiale grupper eller sosiale klasser. Hva mener du de forskjellige klassene eller gruppene var på din tid.

Klasse / nasjonalitet / etnisk- eller religiøs minoritet / klan eller stamme / kaste

Hvilken tilhørte din familie?

Tror du at det var mulig å bevege seg fra den ene til den andre? Kjenner du noen som har gjort det.

Var det folk som var rikere/fattigere enn dere.

Hvem var de fattige? Hva var ditt forhold til dem? Hvem hadde du lettest omgang med.

Følte en gruppe seg mer overlegen enn andre?

Var det noen steder du ikke fikk lov til å gå, eller var det noen du ikke fikk være sammen med.

Naboer / nærmiljø / aktiviteter i hjemlandet / Bosnia

Kan du beskrive naboskapet du har bodd i som voksen.

Har du kontakt med naboene?

Har du hjulpet noen av dem når de har hatt vanskeligheter.

Kan du beskrive hvilke sosiale kategorier eller klasser som bor i nabolaget.

Hva slags gruppe/klasse opplever du som nærmest.

Har du venner fra andre grupper.

Har du vært aktiv i politikk.

Har du tilhørt noen lokale klubber eller foreninger, religiøse organisasjoner.

Sykdom/helse

Hvordan har helsen vært i ditt voksne liv.

Har du vært tilfreds med den behandling du har fått.

Har du eller noen i familien fått alternativ terapi.

Har noen i familien vært alvorlig syke

Hvordan har dette virket inn på forholdet til den syke + familien

Har noen vært psykisk syke – hvordan takler du / dere det

Hvordan tror du sosiale holdninger til død har endret seg i din levetid.

Har begravelser endret seg i din tid?

Skole, venner

Nå har jeg lyst til å stille deg noen spørsmål om skolen. Hvor gammel var du da du startet på skolen.

Hva slags skoler gikk du på. Hva synes du om disse skolene. Ville du ønsket å gå lenger på skolen?

Hvilke fag ble lagt mest vekt på. Oppmuntret dine foreldre deg når det gjaldt skolearbeid?

Kan du huske lærerne. La lærerne særlig vekt på at noe var viktig.

Var det noen lærere som hadde noen betydning for deg?

Behandlet de barna fra ulike klasser eller grupper forskjellig.

Hvem var dine venner. Besøkte dere hverandre i hverandres hjem? Var du flink i sport.

Hva var dine drømmer og håp da du forlot skolen.

Evt. Høyere skole, fag, venner, klubber, fritid, kvinnenens stilling.

Har du tatt høyere utdanning – hva slags og hvor

Jobb

Nå jeg gjerne snakke om ditt arbeidsliv. Da du gikk på skolen, hadde du noen deltidsjobb?

Da du forlot skolen, hva hadde du lyst til å gjøre.

Hadde du problemer med å få jobb. Hvorfor tror du det var slik?

Når fikk du din første fulltidsjobb. Var det gjennom familie, venner eller forbindelser.

Hva gjorde du i jobben. Hva slags arbeidstid hadde du. Hvordan opplevde du jobben

Opplevde du at du fikk OK betaling.

Ga du noe av den/lønnen til din mor / far? Sendte hjem?

Hvordan gikk du sammen med de andre på jobben. Arbeidet menn og kvinner sammen?

Kunne du snakke, slappe av, eller ha det morsomt sammen med andre på jobben.

Gikk du inn i noen fagforening/ arbeidssammenslutninger.

Hva slags arbeidskontrakt hadde du?

Hva slags kontakt hadde du med dine overordnede. Hadde du noen sjanse til forfremmelse.

Har du noen gang tenkt å endre jobb?

Evt annen jobb

Hva var din neste jobb. Hvordan fikk du den? Hva gjorde du der: Hvor lenge hadde du den?

(Videre på samme måte)

Har du hatt mer enn en jobb samtidig. Hva var jobbene. Hvorfor gjorde du det?

Hva tror du er forskjellen i arbeidsmuligheter og erfaring mellom arbeid der og utenlands.

Har endret teknologi influert ditt arbeidsliv. Hvilke jobber har du likt best.

Fritid og forelskelse

Kan du fortelle meg om dine fritidsaktiviteter, også ditt forhold til det annet kjønn da du var ung.

Hvor lenge bodde du hjemme? Delte du rom med noen.

Hvor bodde du etter at du flyttet hjemmefra.

Ble det forventet at du skulle hjelpe familien med penger?

Hva likte du å gjøre i din fritid? Gjorde du noen gang noe som dine foreldre mislikte. Hva da

Fikk du nye venner da du gikk ut av skolen? Hvordan møttes dere. Hva gjorde dere?

Var det noen av dem som hadde stor betydning for deg. Hva med å ha jente/guttevenner?

Fikk du noen sexopplæring. Hvem ville du gå til for slik informasjon?

Hva ville dine foreldre sagt, dersom du fikk barn før du var gift?

Hva er ditt syn?

Hva ville de synes om et blandingsekteskap når det gjelder nasjonaliteter. Hva synes du?

Hvis singel

Hvorfor har du ikke giftet deg? Har du noen gang følt familie press for å gjøre det? Hva gjør du da. Hva slags fordeler ser du ved å være singel, og ulemper.

Ekteskap og barn

Kan du fortelle meg når og hvordan du møtte din ektefelle?

Hvor lenge kjente dere hverandre før dere giftet dere/bodde sammen.

Hvor gammel var du og hun/han. Kan du fortelle meg hvem hun/han var, hvor hun kom fra.

Hvor lenge hadde der kjent hverandre før dere giftet dere

Kan du huske bryllupsdagen. Hvem kom Hvem hjalp. Hvem betalte? Hvordan var det med medgift

Hvordan går hun/han sammen med dine foreldre.

Har dere mye å gjøre med hennes/hans familie?

Hjalp foreldrene dine/deres med å skaffe dere bolig? Eller senere?

Hvor lenge bodde dere der. Kan du beskrive deres senere hjem hvor dere har bodd.

Var de leid, eller eide dere dem Gjorde dere noe med boligen

Bor det slektninger i nærheten

Bor det andre familier med samme etnisk bakgrunn i nærheten

Er det noen familier dere ikke ønsker kontakt med som har samme etnisk bakgrunn

Snakker dere sammen om viktige ting.

Hva gjør dere når dere er uenige

Hva slags arbeid har din partner hatt siden dere giftet dere. Diskuterer dere penger

Hvem vil du si er ansvarlig for husholdsbudsjettet.

Deler dere husholdsansvar og oppgaver. Hvem gjør hva.

Hvis ikke lenger sammen

Hvordan skjedde det. Hva gikk galt? Kan du fortelle om oppbruddet. Hvordan er forholdet i dag?

Kan du fortelle om etterfølgende partnere?

Barn

Hvor mange barn har du - Hva heter de

Når er de født. Planla du å ha det antallet du har.

Hvis kvinne

Visste du hva du kunne forvente ved fødsel. Dersom du trengte råd. Hvem kunne du spørre.

Har du født i Norge / hjemlandet – hvordan var det. Hvem hjalp til under / etter fødsel

Straffet du barna da de var små. Hvordan.

Fortsatte du å arbeide da barna var små. Hvordan klarte du å passe barna.

Fikk du økonomisk hjelp fra familien?

Når du oppdrar dem – hva synes du er det viktigste å gi dem?

Tror du at jenter og gutter skal behandles forskjellig?

Hvor mye forventet du at de skulle hjelpe til hjemme? Gutter like mye som jenter?

Lekte dere med barna. Tok dere dem med noen steder? Spesielle steder

Oppdro du dem til å mene at visse ting i livet var viktige?

Hvis de gjorde noe galt, hva gjorde du.

Barna i dag

Hva gjør dine barn Hva slags skoler har de gått på.

Etter som de ble eldre – hvor mye frihet har du gitt dem?

Kjente du vennene deres

Hva synes du dersom de gikk ut med en fra en annen kultur/ annen etnisk minoritet

Hva ville du sagt dersom dine barn fikk barn før de var gift?

Hvor bor barna dine i dag. Hva gjør de. Når ses dere?

Hvordan tror du at dine holdninger til dine barn var forskjellige fra dine foreldres holdning til deg, da du vokste opp.

Hva er dine håp og drømmer for dine barn?

Hva gjør dere i de norske høytidene, jul, påske, 17. mai

Hvis nytt forhold.

Kan du beskrive ditt forhold i dag? Forholdet mellom barna og din nye partnere. Hvordan endret ting seg da han/hun flyttet inn? Har du hatt ansvar for å oppdra barn fra ulike forhold. Hvordan gikk de sammen. Har det vært problemer?

Etnisk bakgrunn (bakgrunn for flukt)

Hvilken etnisk bakgrunn – nasjonalitet, klan, minoritet i eget land

Konflikter m/m etniske grupperinger i hjemlandet / religion / annen minoritet / politikk

Er dette bakgrunn for flukt

Hva slags grunnlag; krig, politisk styre, etnisk/religiøs/kulturell/ utrensning, etc.

Fluktsituasjonen

Hva er bakgrunnen for at du / familien måtte flykte

Når ble flukten bestemt. Hvordan ble den bestemt

Måtte mellommenn med i planene. På hvilken måte

Måtte dere betale penger – hvor mye. Flyktet familien sammen Evt. hvem flyktet med hvem

Hvor mange flyktet samtidig – flukt med mange andre

Flukt direkte til Norge eller mange mellomlandinger eks. i leire, FN-områder, skjult

Gjennom privat initiativ til Norge eller vedtatt av andre at dere skulle til Norge eks. FN

Hvordan var transporten; bil, buss, tog, fly, til fots

Hva tok dere med dere / hva kunne dere ta med Hva måtte forlates / forsakes

Dilemmaer ved utvelgelsen Noe som ikke ble med – hvorfor Noe som savnes spesielt

Noe som ble med som er spesielt verdifullt

Om å komme til Norge

Når ankom dere Norge / Førsteintrykket / Følelsene

Hvordan ble dere mottatt

Hvor ble dere plassert i begynnelsen / Hvor ble dere fraktet videre

Hvordan opplevdes møte med norske myndigheter

Snakket dere bare morsmålet eller kunne dere annet språk

Var alle inne til avhør – barn, voksne, eldre generasjon?

Hva ble dere spurt om – var det vanskelig å svare

Om å bli plassert i et mottak

Hvor lenge bodde dere på transittmottak

Hvordan var det å bo der / Fikk dere tid til dere selv

Hvem bodde du sammen med – hvem i familien

Følte dere at dere måtte hjelpe andre som hadde det verre enn dere selv

Fikk dere noen hjelp til å bearbeide inntrykk fra reisen

Hva gjorde dere daglig

Hvor lang tid tok det før dere ble plassert på asylmottak / Hvilket mottak

Hva gjorde dere der Var det en vanskelig ventetid

Visste dere om dere fikk bli i Norge (eks. Bosniere behandlet som gruppe og ikke som individer)

Hva resulterte godkjenningen / avslaget i? Søke på nytt / gjemme seg / annet

Hva gjorde dere for å søke asyl? På hvilket grunnlag ble søknaden innvilget?

Fikk barna tilbud om barnehage / skole raskt? Hva gjorde de voksne – norskkurs?

Om å bli plassert i en kommune

Hvor lang tid tok det før dere ble plassert i en kommune / Hvilken

Ble hele familien / de som flyktet sammen plassert samme sted

Hvordan ble dere tatt i mot der

Var det andre dere kjente som ble plassert samme sted eller eneste flyktningfamilie

Fikk dere tilbud fra kommunen om aktiviteter; skole, kurs, annet / Hva da

Var det et bra sted dere ble bosatt i

Ville dere gjerne bo andre steder – nærmere annen familie / kjente

Var det evt vanskelig å flytte innad i Norge / Var etniske nordmenn mistroiske til dere / Hvordan da

Lett / vanskelig å få jobb – Hva slags jobb

Hvor lenge i Norge og reisen tilbake / repatriering / evt. besøk i hjemlandet for ferie

Hvor lenge bodde dere i Norge

Har du søkt om / fått norsk statsborgerskap, evt. hvorfor / ikke

Trivsel

Hvor – mange steder?

Valgte frivillig å reise tilbake eller som et resultat av statens tilbud

Når reiset dere – etter hvor lang tid i Norge?

Uproblematisk å reise tilbake – i forhold til krigssituasjon / politisk situasjon / annet

Hvorfor valgte dere å reise tilbake; jobb
 Familie
 Eget land / hjelpe til å bygge opp igjen

Hvordan ble dette mottatt av venner / familie

Tankene rundt det å komme tilbake til hjemlandet

Hadde mulighet til å besøke hjemlandet for å ta en endelig avgjørelse / ikke

Forventingene – ble de oppfylt

Hva var / er annerledes; fysiske omgivelser
 Sosiale omgivelser (inkl familie, venner, arbeidskamerater / venner
 i ulike aktiviteter etc.)
 Infrastruktur / økonomi
 Politikk

Hvem snakker med hvem – mistro

Hvordan blir du oppfattet av andre som ikke kunne / fikk anledning til å flykte og som kanskje opplevde traumatiske ting under den vanskelige tiden

Feigt å flykte / bra at du fikk flyktet / annet?

Om Norge sett utenfra

I ettertid – hvordan ser du på Norge

Følte du deg norsk i Norge - mentalt

Føler du deg litt / noe norsk nå i hjemlandet i motsetning til de som ikke bodde i Norge

Hva er det å være norsk / noen eksempler – typisk norsk

Er det noe du har lært i Norge som du setter spesielt pris på – hva da

Noe som ikke er fullt så bra med den norske væremåten – hva da

Forandring av dagliglivet

I ditt voksne liv - hva har du (og din partner) likt best å gjøre på fritiden.

Hvor viktige har venner vært i ditt voksne liv?

Etter / før ankomst til Norge

Hva gjør dere sammen? Hjelper dere hverandre.

Kan du beskrive hvordan reiseerfaringer har endret seg i ditt liv?

Hvordan kom du deg rundt da du var ung.

Syklet du langt/mye? Husker du hvordan det var da færre folk hadde bil?

Hva med handling. Hva synes du er forandret.

Mat

Hva med maten du kjøper. Kan du beskrive hvordan typiske måltider har forandret seg i din levetid.

Hvor mye variasjon var det i kostholdet da du var liten? Smakte det bedre.

Lager du mat selv. Hvordan lært du det?

Naboer / nærmiljø / aktiviteter i Norge

Kan du beskrive naboskapet du har bodd i som voksen.

Har du kontakt med naboene?

Har du hjulpet noen av dem når de har hatt vanskeligheter.

Kan du beskrive hvilke sosiale kategorier eller klasser som bor i nabolaget.

Tror du at det er mulig å bevege seg fra en sosial klasse til en annen.

Kjenner du noen som har gjort det.

Hva slags gruppe/klasse opplever du som nærmest. Har du venner fra andre grupper

Har du vært aktiv i politikk i Norge

Har du tilhørt noen lokale klubber eller foreninger, religiøse organisasjoner.

Hvordan har helsen vært i ditt voksne liv. Har du vært tilfreds med den behandling du har fått.

Har du eller noen i familien fått alternativ terapi. Har noen i familien vært alvorlig syke

Hvordan har dette virket inn på forholdet til den syke + familien

Har noen vært psykisk syke – hvordan takler du / dere det

Hvordan tror du sosiale holdninger til død har endret seg i din levetid.

Har begravelser endret seg i din tid?

Senere liv (besteforeldre-generasjon)

Har du barnebarn.

Ser du dem ofte? Hjelper du din sønn/datter med å passe dem?

Syns du at det er den slags hjelp foreldre skal gi.

Hjelper de deg på noen som helst måte.

Når besluttet du deg for å trekke deg tilbake. Hvordan var det finansielt?

Hva har vært din hovedinteresse etter at du trakk deg tilbake

Avslutning

Hvordan vil du beskrive deg selv, din identitet nå, f. eks. som norsk som bosnisk. Hvordan har dette forandret seg i din levetid.

Har du forandret deg i forhold til familie og venner?

Hva har vært de beste tingene i livet ditt? De verste tingene?

Hva har du lyst til å gjøre i tiden fremover?

Vedlegg 2. Intervjuguide, pakistanske arbeidsinnvandrere og deres etterkommere**Personal changes in themselves (-/+)**

- What was the main reason for migration?
- Would there be anything different if you had been living in Pakistan?
- Life after migration? Changes?
- Do you miss something from your life in Pakistan?
- How do you react to the claim that there is more freedom for women and men in Norway?
- How often do you visit Pakistan? Do you go there or your relatives visit here?
- What was your/their (relatives) last visit like?
- How do you relate to your family members in Pakistan when you visit?
- How do your children and grandchildren relate to the family members in Pakistan?
- (Directed at the first generation) Did your parents want you to come back or stay here and earn money?
- How often do you send gifts/money/donations home? Who is the main recipient?
- What emotional attachment do you have with people, places, objects back home? Do you send pictures? Do you bring with you something every year?
- What do you take with you most regularly when you visit?
- Were the relatives more welcome before 9/11?
- Who is more attached to Pakistan in your family?

Movement/communication

- What language do you speak at home?
- Which language are you teaching to your grandchildren?
- How do you communicate with people in Pakistan?
 - Internet
 - Telephone
 - Letters
 - Fax

Where is home?**Image of Pakistan/Norway**

- What do you think of Norway/Pakistan?
- Are there some things you would like changed in Pakistan or in Norway?
- Has anything changed in the way you practice your religion?
- Did you use to visit any shrines/pirs/dargahs in Pakistan?
- Are you a paying member of a mosque here?
- Do you belong to any social/recreational organization?
- Do you follow Pakistani news, politics, cricket? What kind of a news consumer are you? Do you follow the Norwegian politics?
- Do you belong any political party in Pakistan or Norway?
- How do you relate to the general Pakistani/Norwegian or other immigrant community here?

Economy/financial

- Do you own a home in Pakistan? Who is living there? Are your children also thinking of buying a home in Pakistan?
- Are you satisfied with your lifetime earnings and investments in Pakistan?
- Financial gap between family in Norway and Pakistan
- And also between local community and “exiles”
- Norway, as a means to bypass the rigid economic hierarchies in Pakistan: Rural-urban → Would affect gender, too

Religion

- Is national identity more important than ethnic, linguistic, regional identity?
- Collective narrative as liberating or restricting script?
- What objects are replicated after migration, settling in a new home

Gender**Un/happy husbands/wives**

- Are there any problems with imported spouses/being an imported spouse?
- Changes in division of labour after migration? More restricted/conservative in Norway. E.g. worked in agriculture in Pakistan.
- Opportunities for children/girls that were not open in Pakistan?
- Consequences of partial economic independence (access to resources/money) for women → children (generation)
- How would you describe women/men in Norway/Pakistan?
- Gender segregation: to what extent is it observed at work, home, social gatherings, activities, school
- Do your parents' values impact on your decision regarding social activities?
- Children's values influence parents?

Division of labour**Gender equality**

- Who (in a couple) takes decisions about different issues?
- Discrepancy between education and work

For sons/daughters

- If father /other authority is away, who takes decisions on behalf of family/members of family (mother, son, others)

Generational**Emotional**

- Is there any difference between the emotional attachment of the first generation and the second generation with Pakistan?
- What do you think of your parents' choices in life (for themselves, for family, etc: migration, work)
- Development of common narratives: hardships, pains, struggles
- What do you think of the Norwegian social structure? Individuality vs parental authority
- Family vs friends

- What cultural traits/values do you want to pass on to the next generation/preserve from your own cultural background?
- Do you see your children as being spoiled? (related to general economic changes in Norway from the 1970's)

Parental authority/individual independence

Aspirations/educational/dreams/hopes

Take care of children/parents

Vedlegg 3. Invitasjonsbrev for prosjektet Norsk i går, i dag, i morgen?

Norsk i går, i dag, i morgen?
— dokumentasjon av nyere innvandring til Norge

Informasjon om prosjektet

Norsk Folkemuseum og Internasjonalt Kultursenter og Museum (IKM) vil i løpet av perioden 2002-2005 gjennomføre prosjektet *Norsk i går, i dag, i morgen?*. Målet med prosjektet er å dokumentere nyere innvandring til Norge.

Den enkeltes historie og fotografier er viktige bidrag til å forstå hvordan det har vært å komme til Norge som innvandrer og etablere seg her med arbeid og familie. Prosjektet er støttet av Norsk Kulturråd.

Norsk Folkemuseum har store samlinger av gjenstander, intervjuer, fotografier og arkivsaker som dokumenter liv og livsvilkår i Norge. Materialet fra dette prosjektet vil inngå i disse samlingene og bli håndtert på samme måte som det øvrige materialet.

En forutsetning for at Norsk Folkemuseum kan bygge opp samlinger og gjøre dem tilgjengelige, er at museet følger de retningslinjer for personvern som Datatilsynet har pålagt museet. Dette innebærer blant annet at museet følger Personopplysningsloven og åndsverkslovens retningslinjer. Disse retningslinjene sikrer at den enkeltes bidragsyters rettigheter blir ivaretatt.

Museet kan gjøre dette materialet tilgjengelig til forskere og andre som ønsker å belyse innvandrernes historie i Norge. De som får tilgang må undertegne en taushetserklæring og retningslinjer bruk av materialet. Bidragsyttere vil i ettertid ha innsyn i det materialet de har stilt til disposisjon.

For at museet skal kunne oppbevare og gjøre materialet tilgjengelig, må det undertegnes en samtykkeerklæring. Dersom du har ønsker om spesielle begrensninger vedrørende bruk av materialet, kan dette spesifiseres nærmere.

Vi er takknemlig om du ønsker å bidra til prosjektet, og vil gjøre vårt ytterste for at ditt bidrag blir ivaretatt på den beste måte.

Med vennlig hilsen for
Norsk Folkemuseum

Liv Hilde Boe
Prosjektleder

Med vennlig hilsen for
Internasjonalt Kultursenter og Museum

Kristin Gaukstad
Prosjektleder

Norsk Folkemuseum, Museumsveien 10, 0287 Oslo – Prosjektleder Liv Hilde Boe, tlf: 22 12 37 82

IKM – Internasjonalt Kultursenter og Museum, Tøyenbekken 5 – 0188 Oslo
Prosjektleder; Kristin Gaukstad, Tlf; 22 05 28 35

Vedlegg 4. Samtykkerklæring vedrørende oppbevaring og bruk av intervjuer og fotografier

Norsk i går, i dag, i morgen?
— dokumentasjon av nyere innvandring til Norge

Samtykkeerklæring vedrørende oppbevaring og bruk av intervjuer og fotografier

Internasjonalt Kultursenter og Museum og Norsk Folkemuseum har ansvar for å samle og bevare materiale som belyser liv og livsvilkår i Norge. Museene ønsker med prosjektet *Norsk i går, i dag, i morgen?* å dokumentere den nyere innvandringen og innvandrernes liv og kultur gjennom innsamling av fotografier og intervjuer. Intervjuene og fotografiene vil inngå som en del av Norsk Folkemuseums samlinger.

Bruk av materialet:

Materialet blir håndtert i tråd med gjeldende offentlige lover og regler i følge Datatilsynets retningslinjer. Intervjumaterialet vil bli klausulert og det må søkes hos museets arkivleder for å få tilgang til materialet. Tilgang vil gis til forskere og andre som arbeider med å formidle historien om nyere innvandring til Norge. Alle brukere må undertegne en taushetserklæring før tilgang gis. Materialet vil kunne bli publisert/brukt i utstillinger, bøker og tidsskrifter.

Om forteller/giver har ønske om ytterligere restriksjoner i forhold til tilgang og bruk, kan dette spesifiseres nærmere.

Innsamlet materiale omfatter:

..... timer lydopptak

..... avfotograferte fotografier/dokumenter

Partenes underskrifter:

Jeg tillater med dette at materialet kan oppbevares og formidles ved Norsk Folkemuseum, og at kopi kan deponeres til Internasjonalt Kultursenter og Museum.

.....
dato/sted

.....
Forteller/giver

.....
Norsk Folkemuseum/Internasjonalt Kultursenter og Museum

Adresse:.....

Telefon:.....

Norsk Folkemuseum og Internasjonalt Kultursenter og Museum takker for din velvilje!

Avtalen vil utferdiges i to eksemplarer, - en til hver av partene.

Norsk Folkemuseum, Museumsveien 10, 0287 Oslo – Prosjektleder Liv Hilde Boe, tlf: 22 12 37 8

IKM – Internasjonalt Kultursenter og Museum, Tøyenbekken 5 – 0188 Oslo

Prosjektleder; Kristin Gaukstad, Tlf; 22 05 28 35

Vedlegg 5. Invitasjonsbrev for prosjektet Transnasjonal migrasjon og dens konsekvenser i Pakistan og Norge

Transnational migration and its consequences in Pakistan and Norway: a collaborate documentation project between Lok Virsa and Norsk Folkemuseum

Introduction

The research project is done in collaboration between Lok Virsa (Pakistan) and Norsk Folkemuseum (Norway). This project aims at documenting the historic and contemporary consequences of the Pakistani migration to Norway, and the continuing contact between the two countries. There are three main topics of focus:

- The material, symbolic and emotional impact of **transnational linkages**
- Continuity and change in **gender patterns**
- Relations between **generations**.

These topics will be addressed in both Pakistan and Norway. The focus will mainly be on individuals and families that are directly involved in processes of transnational migration. The project has two fieldworks, one in Norway which has already been conducted in March 2008 and one in Pakistan scheduled in December 2008.

Participation

Life course interviews and thematic conversations constitute the major part of the fieldwork. In Norway, eleven families have been selected, which have ongoing relations with friends and relatives in Pakistan. Interviews were conducted with both males and females at different generations. Your family is included in the project because you have relatives in Norway who have already participated in the project. Your participation in the project is most valuable, and will provide the research with a perspective from Pakistan.

Researchers from Lok Virsa and Norsk Folkemuseum will jointly conduct fieldwork and interviews. Field observation will also be conducted during the fieldwork, aimed at gathering information about the physical and social spaces within which the respondents live, both in Norway and in Pakistan. This will be achieved through photo documentation.

Interviews will be audio recorded, and stored in the archives of the participant museums. The material produced will be used as part of the museums' work of disseminating the cultural history of Pakistan and Norway, and may be made available to further research. You will be asked to

sign a form of consent, which details your rights as participant in the project. Management of the material will be done according to the local regulations of the two museums.

We are thankful for your contribution in the project. If you have any further questions, please contact us by e-mail or phone

Thomas Michael Walle

Project leader, Norway

Phone: +47 22 12 37 82

thomas.walle@norskfolkemuseum.no

Anwaar Mohyuddin

Project leader, Pakistan

Phone:

unwaar@gmail.com

Vedlegg 6. Avtale om bruk av klausulert materiale: Ingvild Mørk Kleppestø

NORSK FOLKEMUSEUM
Museumsveien 10
Pb 720 Skøyen
N-0214 Oslo

Ingvild Mørk Kleppestø
Kjelsåsvn. 10
1415 OPPEGÅRD

Vår dato: 01.04.2014

Vår referanse: 14/00009-31

Avtale om bruk av klausulert dokumentasjonsmateriale

Denne avtalen regulerer bruk av klausulert dokumentasjonsmateriale hjemmehørende i Norsk Folkemuseums samlinger. Avtalen inngås mellom Norsk Folkemuseum og den som gis tilgang til materialet (bruker).

Opplysninger om bruker:

Navn: Ingvild Mørk Kleppestø
Adresse: Kjelsåsvn. 10, 1415 Oppegård
Telefon:
E-postadresse: ingvildkleppesto@hotmail.com no

Norsk Folkemuseum gir tilgang til følgende materiale:

Intervjuer blant personer med bakgrunn fra Bosnia.

Materialet skal benyttes til følgende formål:

Mastergradsoppgave ved Univeristetet i Oslo

Følgende punkter regulerer bruk:

1. Bruker skal undertegne en taushetserklæring før tilgang blir gitt. Taushetserklæringen følger denne avtalen.
2. Informantene har underskrevet en samtykkeerklæring for materialets oppbevaring og bruk. Denne vil være retningsgivende ved bruk av det enkelte materialet.
3. Bruker forplikter seg til å behandle alt materiale med varsomhet. Det er ikke tillatt å kopiere fra materialet. Bruker kan ikke bringe opplysninger videre på en slik måte at de kan tilbakeføres til en bestemt person. Bruker er selv ansvarlig for at sitater og gjengivelser fra materialet ikke kommer i konflikt med lovverk som personopplysningsloven, åndsverksloven m.m.
4. Bruker påser at alle notater eller annen informasjon fra materialet som inneholder sensitive opplysninger makuleres eller leveres tilbake til Norsk Folkemuseum når arbeidet er avsluttet.
5. Tilgang til materialet gis på Norsk Folkemuseums lesesal.

Norsk Folkemuseum

Vår dato:
01.04.2014

Vår referanse:
14/00009-31

2 av 2

6. Bruker er forpliktet til å avlevere alle publikasjoner, og informere om utstillinger og lignende, som bygger på det lånte materialet til Norsk Folkemuseum.

7. Denne avtalen gjelder for ovennevnte formål, all annen bruk krever ny søknad og ny behandling.

Sted og dato: Oslo 1/4 - 2014

braker

Ingrid M. Kleppesø

for Norsk Folkemuseum

Vedlegg 7. Erklæring om taushetsplikt: Ingvild Mørk Kleppestø

NORSK FOLKEMUSEUM
Museumsveien 10
Pb 720 Skøyen
N-0214 Oslo

Ingvild Mørk Kleppestø
Kjelsåsvn. 10
1415 OPPEGÅRD

Vår dato: 01.04.2014

Vår referanse: 14/00009-31

Erklæring om taushetsplikt

Undertegnede er av Norsk Folkemuseum gitt tilgang til følgende materiale:
Intervjuer blant personer med bakgrunn fra Bosnia.

Opplysningene skal brukes til følgende formål:
Mastergradsoppgave ved Universitetet i Oslo

Jeg forplikter meg herved til å nytte materialet på en slik måte at det ikke skader, sårer eller krenker personer som berøres i materialet.

Det er ikke tillatt å ta kontakt med de personer de klausulerte opplysningene gjelder.

Jeg er gjort kjent med forvaltningslovens §13b og §13e i forvaltningsloven, gjengitt på baksiden av dette arket og vet at brudd på taushetsplikten kan føre til straff etter §121 i straffeloven.

Notater og/eller annen informasjon fra materialet som kan inneholde opplysninger av det slaget som er nevnt ovenfor, lover jeg å enten makulere eller levere tilbake til Norsk Folkemuseum når arbeidet er avsluttet.

Jeg erklærer å ville overholde tausheten i samsvar med disse reglene.

Oslo 1/4-2014
Ingvild M. Kleppestø

Sted og dato Underskrift

Plur Linn

Norsk Folkemuseum

Vedlegg 8. Avtale om bruk av klausulert materiale: Runar J. S. Glørud

NORSK FOLKEMUSEUM
Museumsveien 10
Pb 720 Skøyen
N-0214 Oslo

Runar J. S. Glørud
Toftes gate 6
0556 OSLO

Vår dato: 01.04.2014

Vår referanse: 14/00009-30

Avtale om bruk av klausulert dokumentasjonsmateriale

Denne avtalen regulerer bruk av klausulert dokumentasjonsmateriale hjemmehørende i Norsk Folkemuseums samlinger. Avtalen inngås mellom Norsk Folkemuseum og den som gis tilgang til materialet (bruker).

Opplysninger om bruker:

Navn: Runar J. S. Glørud
Adresse: Toftes gate 6, 0556 Oslo
Telefon:
E-postadresse: runarglorud@hotmail.com

Norsk Folkemuseum gir tilgang til følgende materiale:

Intervjuer blant personer med bakgrunn fra Bosnia.

Materialet skal benyttes til følgende formål:

Mastergradsoppgave ved Univeristetet i Oslo

Følgende punkter regulerer bruk:

1. Bruker skal undertegne en taushetserklæring før tilgang blir gitt. Taushetserklæringen følger denne avtalen.
2. Informantene har underskrevet en samtykkeerklæring for materialets oppbevaring og bruk. Denne vil være retningsgivende ved bruk av det enkelte materialet.
3. Bruker forplikter seg til å behandle alt materiale med varsomhet. Det er ikke tillatt å kopiere fra materialet. Bruker kan ikke bringe opplysninger videre på en slik måte at de kan tilbakeføres til en bestemt person. Bruker er selv ansvarlig for at sitater og gjengivelser fra materialet ikke kommer i konflikt med lovverk som personopplysningsloven, åndsverksloven m.m.
4. Bruker påser at alle notater eller annen informasjon fra materialet som inneholder sensitive opplysninger makuleres eller leveres tilbake til Norsk Folkemuseum når arbeidet er avsluttet.
5. Tilgang til materialet gis på Norsk Folkemuseums lesesal.

Norsk Folkemuseum

2 av 2

Vår dato:
01.04.2014

Vår referanse:
14/00009-30

6. Bruker er forpliktet til å avlevere alle publikasjoner, og informere om utstillinger og lignende, som bygger på det lånte materialet til Norsk Folkemuseum.

7. Denne avtalen gjelder for ovennevnte formål, all annen bruk krever ny søknad og ny behandling.

Sted og dato: OSLO 1/4-2014

bruker

for Norsk Folkemuseum

Vedlegg 9. Erklæring om taushetsplikt: Runar J. S. Glørud

NORSK FOLKEMUSEUM
Museumsveien 10
Pb 720 Skøyen
N-0214 Oslo

Runar J. S. Glørud
Toftes gate 6
0556 OSLO

Vår dato: 01.04.2014

Vår referanse: 14/00009-30

Avtale om bruk av klausulert dokumentasjonsmateriale

Undertegnede er av Norsk Folkemuseum gitt tilgang til følgende materiale:
Intervjuer blant personer med bakgrunn fra Bosnia.

Opplysningene skal brukes til følgende formål:
Mastergradsoppgave ved Universitetet i Oslo

Jeg forplikter meg herved til å nytte materialet på en slik måte at det ikke skader, sårer eller krenker personer som berøres i materialet.

Det er ikke tillatt å ta kontakt med de personer de klausulerte opplysningene gjelder.

Jeg er gjort kjent med forvaltningslovens §13b og §13e i forvaltningsloven, gjengitt på baksiden av dette arket og vet at brudd på taushetsplikten kan føre til straff etter §121 i straffeloven.

Notater og/eller annen informasjon fra materialet som kan inneholde opplysninger av det slaget som er nevnt ovenfor, lover jeg å enten makulere eller levere tilbake til Norsk Folkemuseum når arbeidet er avsluttet.

Jeg erklærer å ville overholde tausheten i samsvar med disse reglene.

OSLO 1/4 2014

Sted og dato Underskrift

Norsk Folkemuseum